

ARCHIVNÍ PRAMENY O SOCHAŘSKÝCH A MALÍŘSKÝCH DÍLECH KOSMONOSKÝCH JELÍNKŮ

MILOŠ SUCHOMEL - PAVEL ZAHRADNÍK

Nejen jelínkovská bibliografie, ale i prameny přinášející nové zprávy o činnosti sochařské rodiny Jelínků, usazené v Kosmonosech od roku 1674, každým rokem zvyšují svůj dosavadní početní stav a doplňují dosud získané poznatky o další a další historická fakta, která nám umožňují jak rozšířit, tak také zpřesnit starší umělecko-historické analýzy a průzkumy. Dovolují nám tak identifikovat autorské práce jednotlivých členů dílny a jelínkovských spolupracovníků a následovníků. Z pramenů získáváme cenné poznatky, z nichž lze dedukovat curriculum vitae sochařských mistrů z Kosmonos včetně jejich pracovních a přátelských vztahů s dalšími členy cechů na Mladoboleslavsku a Mnichovohradištsku. Z těch výtvarně nejbližších řezbářů se nově vynořuje z temnot zapomnění tvorba Jana Hájka. A nezůstává osamocena. K jelínkovské výtvarné orientaci se hlásí i sochařská díla dvou téměř neznámých sochařských mistrů: Josefa Šrajnera (Schreiner) a Františka Práška. S Jelínky byl zřejmě spřízněn nejen přátelskými a později i příbuzenskými vztahy, o nichž však zatím víme žalostně málo, sochař Josef Nedoma. Díky nalezeným pramenům se začíná pomalu popisovat také tabula rasa posledních desetiletí 17. a prvních let 18. století, odkud se až dosud mnoho konkrétních zpráv a údajů o činnosti Jelínků neobjevilo. A právě k tomuto časnému období jelínkovské dílny se podařilo v pramenových materiálech zjistit několik faktických, dosud nepublikovaných údajů, týkajících se řezbářských děl dodávaných kosmonoskými mistry do interiéru kostela sv. Václava v **Březně** (okres Mladá Boleslav).

V kostelních účtech březenského kostela se s kosmonoskými Jelínky setkáváme poprvé již v roce 1676, kdy bylo zapláceno 15 zl. „řezbářovi kosmonoskému od malování, barvení, pozlacování kazatedlnice v kostele březenském, též

Obr. 1: Josef Jiří Jelínek, sochařská výzdoba hlavního oltáře, 1725 – 1727, kostel sv. Václava, Břežno (okres Mladá Boleslav) (foto Miloš Suchomel, 1966).

mříží barvení před oltářem, dle smlouvy s ním udělané.“

Počínaje rokem 1689 se začalo pracovat na zřízení nového hlavního oltáře i na další sochařské výzdobě kostela. Výdaje za tyto práce, jež trvaly do roku 1694, byly postupně velmi podrobně zapisovány do knihy kostelních účtů, ze které nyní přepíšeme všechny zprávy týkající se sochařské práce či jiných činností s ní spjatých (peněžní částky jsou uvedeny ve zlatých a krejcarech).

Roku 1689:

„Mlynáři březenskému od udělání nové almaly pro kostelní věci a ornáty s 8 šuplaty a jedné stoličky k oltáři, jedné do kazatelnice, pěti rámečků na tabulky na oltář, kříž k cru-

cifixu novejš, od toho všeho dáno – 2.30 (...)
 Truhláři od spravování stolic a kazatedlnice, círádů (tj. ozdob)
 dělání a oratorium do caple, 4 rámu na ornáty, od toho
 všeho dáno – 2.50. (...)

K vánocům na jesličky za barvy a malíři dáno – 1.50.

Poslu, co pro malíře chodil na Kosmanosa – 0.6. (...)

Poslu, který pro řezbáře na Kosmanosa chodil, aby na vel-
 ký oltář sv. Václava udělal a do hrobu k Velkému pátku fi-
 guru maloval – 0.6.“

Roku 1690:

„Za tabernaculum řezbáři – 7.6.

Za sv. Václava a hrobu obnovování – 7.0. (...)

Řezbáři za obraz Krista Pána do hrobu – 0.36. (...)

Za dva obrazy Panny Marie a Krista Pána na velkém oltář –
 1.3. (...)

Poslu, kterej chodil pro malíře do Kosmanos – 0.6.

Od malování dvou svíců, 2 malých a dvou rámu na
 obrazy – 1.30.

Od malování a pozlacování tabernacul. – 7.0. (...)

Poslu, který chodil do Kosmanos k malíři – 0.6. (...)

Malíři za P. Marii, sv. Josefa a dva pastýře – 1.30.“

Roku 1691:

„Za obnovení rámu sv. panny Barbory na velkém oltáři –
 0.45. (...)

Řezbáři od sv. Anny i s malováním – 8.30. (...)

Za crucifix na tabernaculum – 0.30. (...)

Zedníkovi od stavení oltáře a pucování sv. Anny – 0.38. (...)

Od oltáře sv. Anny řezbáři – 5.0. (...)

K sv. Anně za 3 tabulky a na ně rámy – 0.34.

Malíři od malování oltáře sv. Anny – 7.30.

Od sv. Jana Nepomuckého – 1.10. (...)

Za sv. Joachyma a sv. Josefa – 1.4.

Za 2 anděle k sv. Anně – 0.36. (...)

Od vyřezání sv. Jana, sv. Joachyma a sv. Josefa – 0.16. (...)

Od malování obrazu Panny Marie – 1.15. (...)

Řezbáři za Pannu Marii – 4.0.

Malíři od jesliček a malování všeho – 4.0. (...)

Za kolíbkou do jesliček – 0.18.

Za všelíké barvy – 0.12.

Za crucifix k sv. Anně – 0.21.

Od díla tesáři, co strojí jesličky, dáno – 0.12.“

Roku 1692:

„Malíři od nového hrobu – 3.0. (...)

Za vyřezání figur do hrobu – 0.7. (...)

Za 2 anjele a korunu k sv. Anně řezbáři – 4.0. (...)

Malíři od malování 2 anjelův a korunu pozlacovanou dáno –
 2.25. (...)

Od přemalování sv. Antonína malíři dáno – 0.36. (...)

Závědku řezbáři na řezání obrazu sv. Joachima a sv. Josefa
 k sv. Anně dáno – 0.15.“

Roku 1693:

„Truhláři od vyřezání obrazu, též za prkno – 0.45. (...)

Za 2 reliquiáře k svaté Anně, sv. Josefa a Panny Marie – 1.6.
 (...)

Od nešení 4 anjelů do Mladé Boleslavi – 0.9.

Malíři od malování 4 anjelův na oltář – 7.30.

Tesáři, který dělal jesličky – 0.5. (...)

Truhláři od díla velkého oltáře – 3.0. (...)

Mlynáři březensk. od vyřezání 4 anjelův, truhličky na du-
 chovní karban a jiné oprávk, též jedné police do pokoje p.
 pátera – 1.18.“

Obr. 2: Josef Jiří Jelínek, sochařská výzdoba bočního oltáře a kazatelny, 1725 až 1727, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1966).

Roku 1694:

„Truhlářovi kosmanoskému 3 zl. v předešlém 1693 roce, ješ-
 tě dodáno a zapláceno za nový velký oltář – 6.30. (...)

Za crucifix pro nemocný – 0.12.

Za reliquiáře k svaté Anně svaté Trojice – 1.36. (...)

Od 3 rámu na obrazy k Božímu tělu dáno – 0.15. (...)

Od nešení sv. Jana k malíři – 0.9.

Řezbáři od sv. Jana Nepomuckého – 6.24.

Malíři od malování téhož obrazu – 4.10. (...)

Od malování antipendium k svatému Janu Nepomuckému –
 0.40.“¹⁾

Dne 18. ledna 1695 byl sepsán inventář kostela, ve kte-
 rém jsou v březenském kostele uvedeny tři oltáře, totiž „ol-
 tář velký nový 1694 se 4-mi anjely malovanými, uprostřed
 řezaný obraz Blahoslavené Panny Marie stojící, svatý Vác-
 lav řezaný a malovaný na svrchu“, dále „oltář sv. Antonína
 s Kristem Pánem sedícím pozlacený“ a „oltář svaté Anny,
 v němž jest řezaná řezba s Pannou Marií, s Kristem Pánem,
 2 anjele řezaný, držící korunu pozlacenou.“

Kromě těchto oltářů je v inventáři zapsáno ještě „orato-
 rium sv. Jana Nepomuckého, statua řezaná, pozlacená a po-

1) Státní oblastní archiv (dále SOA) Praha, Velkostatek (dále Vs) Březno,
 inv. č. 375.

Obr. 3: Josef Jiří Jelínek, socha anděla, 1725 – 1727, evangelijní strana hlavního oltáře, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1966).

stříbřená, proti kazatedlnici stojící 1694“, dále „kazatedlnice malovaná“ a „crutifix s Pannou Marií a svatým Janem uprostřed chrámu Páně na sloupu stojící.“²⁾

Po roce 1694 se ve druhé polovině devadesátých let objevuje v účtech (kromě opakujících se plateb malíři za obnovování jeslíček či božího hrobu) už jen několik drobných výdajů týkajících se sochařské či malířské výzdoby kostela. Tak roku 1695 bylo zapláceno 15 kr. „za 1 schod, na kterém stál svatý Jan Nepomucký“ a 1 zl. 30 kr. „od malování figury do hrobu božího, schůdku sv. Antonínovi a sloupy přemalovaný“ a v roce 1696 se uvádí:

„Truhláři od dvou postamentův dělání – 0.18.

Malíři od malování 2 statí (!) kybsových – 0.30. (...)

Za nové Vzkříšení – 1.10. (...)

Za malování 2 crucifixů malíři – 0.48. (...)

Od malování firhaňků u sv. Jana Nepomuckého – 0.21.“

Posléze roku 1698 bylo zapláceno 17 kr. „od přivezení 4 lipových prken z Doubravice na oltář sv. Václava.“

V letech 1717 – 1721 byl vystavěn nový kostel, jehož stavba stála 8602 zl. 4 kr. 1 a 1/2 pen. Z této částky, jejíž jednotlivé položky neznáme, byly ovšem zapláceny i kamenné sochy v průčelí kostela, jejichž existenci potvrzuje již zpráva z roku 1723, kdy byl boleslavskému zámečníkovi zaplácen 1 zl. 10 kr. „za nový řetízek k statuji svatě Juliá-

Obr. 4: Josef Jiří Jelínek, socha anděla, 1725 – 1727, epištolní strana hlavního oltáře, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1966).

ny in frontispicio.“

Již roku 1720 bylo kromě toho z kostelních peněz „řezbáři kosmanoskému Jelínkovi za 7 statuí z dřeva vyřezaných pro potřebu jeslíček a božího hrobu zapláceno“ 10 zl.

V roce 1724 bylo z kostelních peněz kupodivu placeno i za práci mimo kostel či faru – částka 3 zl. 51 kr. byla zaplácena „zedníkům od postavení statuæ sv. Jana Nepomuckého za Židňovsi.“ Téhož roku bylo ještě placeno 12 zl. 4 kr. „malířovi Josefovi Jelínkovi z Kosmonos od marmorování a vyštáfování velkého kůru, též zábradlí pro communicanty, též třech stolic v panském oratoriu a velkých dvou svícníků před velkým oltářem spolu s vymalovaným obrazem sv. Petra na božím hrobu“, přičemž ještě dalších 15 kr. bylo zapláceno „za 5 liber křídý témuž malíři do barev.“

V následujícím roce 1725 byly vyúčtovány dva nové postranní oltáře. V knize kostelních účtů se o tom píše:

„Od udělání a postavení dvou postranních oltářů, totiž na levý straně u kazatelnice, od círátův okolo rámu, též udělaných 2 anjelův na též rám, řezbáři kosmonoskému zapláceno – 40 zl.

Item příjmenku témuž řezbáři na ten rám 3 vědra piva za – 6 zl.

Od udělání téhož rámu mimo tabernaklu, které mil. vrchnost darmo dělali dala – 6 zl.

Malíři od vymalování obrazu Ukřižování Páně na též oltář – 15 zl.

Též nahoru do oválního rámu od obrazu témuž malíři zapla-

2) Státní okresní archiv (dále SOKA) Mladá Boleslav, Farní úřad (dále FÚ) Březno, Léta Páně 1695 dne 18. januarii (...) inventář zádušní.

Obr. 5: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Jana Nepomuckého, kolem roku 1750, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto B. Zemánek, 1973).

ceno – 2 zl. 30 kr.

A na oba tyto obrazy přijmĕného piva 2 vědra, činí – 4 zl.
Item od druhého malýho oltáře svatě Anny podobně řezbáři
kosmonoskému – 40 zl.

A přijmĕnku piva 3 vědra per – 6 zl.

Od udělání rámu – 6 zl.

Item od tabernaculum truhláři Vaškovi – 3 zl. 30 kr.

Malíři od prostředního obrazu svatě Anny nepřijde tuto nic za
vydání kládsti, poněvadž takový ještě za slavné paměti
neb. p. hraběte živobyti chrámu Páně darovaný jest, nobrž
od oválního obrazu nahoru do špice oltáře surchupsanému
malíři zaplaceno – 2 zl. 30 kr.

Item přijmĕnku piva 1 vědro za – 2 zl. “

Za první postranní oltář bylo tedy z kostelních peněz
zaplaceno celkem 73 zl. 30 kr., za druhý pak 60 zl. Kromě
toho bylo toho roku zaplaceno ještě 10 zl. 30 kr. malíři „od

malování třech antipendii k oltářům. “

Zřejmě již roku 1725 se začalo s prací i na hlavním ol-
táři. Nikoli mezi běžnými výdaji, ale mezi vyplacenými zá-
lohami je uvedeno i 8 zl. „na zhotovení velkého rámu pro vel-
kej oltář za truhláři“, 4 zl. „malíři od malování oválního ob-
razu pro týž velký oltář nahoru“ a 4 zl. 30 kr. „pro udělání
3 oválních rámuů zhůru na všechny 3 oltáře.“ O tom, že se na
hlavním oltáři pracovalo i v roce 1726, svědčí skutečnost,
že toho roku bylo zaplaceno 6 zl. 18 kr. boleslavskému zá-
mečnickovi za různé drobné práce, mimo jiné i „od okování
2 nových tabernacul a z velkého oltáře od tabernacul pobi-
tí, vypucování, na modro kalení, spravení a zase přibití, též
za 10 nových skob do postamentu velkého oltáře.“

Konečně v roce 1727 byl hlavní oltář hotov a práce na
něm byla vyúčtována. Podle tohoto vyúčtování bylo „řez-
báři kosmonoskému Josefovi Jelínkovi od zhotovení řezby
círátů okolo rámu jak spodního hranatého, tak vrchního ovál-
ního na velkém oltáři dle s ním učiněného contractu“ zapla-
ceno jednak 90 zl. na hotovosti, jednak 13 zl. ve viktualiích
(2 strychy žita, 1 strych pšenice, půl strychu hrachu a 1 sud
piva); kromě toho obdržel ještě 8 zl. „od udělání a postave-
ní pelikánů na týmž velkém oltáři nad tabernaculum spolu
[se] všemi círáty.“

Dále bylo za práci na hlavním oltáři zaplaceno 9 zl.
30 kr. „truhlářům od udělání tak velkého spodního, jak svrch-
ního oválního pod svrchu psanou řezbu hlavního rámu“, 4 zl.
„malířovi od malování SS. Trojice Boží na týž velký oltář do
svrchního oválního rámu“, 42 kr. „kosmonoskému zámeční-
kovi za 4 půlloketní holcšrouby pro zavěšení 2 velkých an-
dělův na velkém oltáři“, 1 zl. 18 kr. téměř zámečnickovi „od
pobití a okování v corpusu za velkém oltářem ve dvojích dví-
rek, každé s párem pantů a klikou“, a 3 zl. rovněž tomuto
zámečnickovi „od udělání 8 velkých, 16 prostředních a 4 ma-
lých, s hákama a skobama vypilovanéjch holcšroubů z jeho
železa pro zavěšení ostatní řezby na velkém oltáři“; posléze
3 zl. byly ještě vyplaceny „truhlářům od udělání 2 oválních
rámuů na 2 postranní oltáře v týmž chrámu Páně.“

V následujícím roce 1728 byly ještě zaplacený 3 zl. „kos-
monoskému řezbáři za baldachin nad tabernaculum velké-
ho oltáře“, rovněž 3 zl. „truhláři od předělání kuple u téhož
tabernaculum a přejinačených postamentův pod svícny vel-
kého oltáře“, dále 40 zl. a 1 sud piva v ceně 3 zl. „kosmo-
noskému malíři Josefovi Jelí(n)kovi za 2 nový obrazy sv. An-
tonína a Matris Dolorosae pro chrám Páně“, 45 kr. „truhláři
za blndrámy k těm obrazům“ a 1 zl. 36 kr. „zedníkům od za-
zdění loňského roku kleští k zavěšení rámu s círáty velkého
oltáře.“³⁾

Rokem 1728 nás bohužel kostelní účty březenského
kostela opouštějí; další kostelní účty jsou dochovány až od
roku 1794. Ani inventář kostela z roku 1762 nepřináší
mnoho nového – jsou v něm uvedeny opět tři oltáře, a to
hlavní oltář sv. Václava a postranní oltáře „Nejsvětější Ro-
diny Krista Pána“ (tj. oltář dříve označovaný jako oltář
sv. Anny) a sv. Antonína Paduánského, a také „socha sv. Ja-
na Nepomuckého proti kazatelně.“⁴⁾

Pramenný materiál obsažený v účtech kostela sv. Vác-
lava v Březně přináší řadu nových, dosud nepublikovaných
faktických zpráv a poznatků. Zjišťujeme, že činnost jelín-

3) SOA Praha, Vs Březno, inv. č. 375.

4) Státní ústřední archiv (dále SÚA), Archiv pražského arcibiskupství
(dále APA) I., kart. 2379.

Obr. 6: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Juliány, kolem roku 1720, průčelí kostela sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1963).

kovské kosmonoské dílny na konci 17. století byla rozsáhlejší, než se předpokládalo. S největší pravděpodobností k tvůrčímu rozmachu ateliéru přispěla přítomnost dalších výtvarně činných členů, jejichž invenční, umělecké schopnosti převyšovaly archaický a poněkud rustikální projev mistra dílny Václava Jelínka, narozeného buď v roce 1636, nebo 1637 a umírajícího dne 5. května 1713. Tou vznikající, rozvíjející se tvůrčí osobností v posledních letech 17. století mohl být prvorozený Václavův syn z prvního manželství Martin, pokřtěný v Sobotce 1. listopadu 1674 (a umírající v Kosmonosech 25. listopadu 1750). Bohužel žádné z těchto časných jelínkovských řezbářských děl se do současné doby nedochovalo. Za jedinou výjimku by tu mohla být považována socha sv. Jana Nepomuckého, za níž bylo v roce 1694 zaplacen sice nejmenovanému, ale nejspíše jelínkovskému mistru 6 zl. 24 kr. a o které se zmiňují jak účetní záznamy z roku 1694, tak i výčet inventáře ze dne 18. ledna 1695. Jenomže o tomto oratoriu sv. Jana Nepomuckého, jehož povrch z velké části zdobilo zlacení a stříbření, nevíme dnes nic konkrétního, abychom je mohli ztotožnit s některou z dochovaných jelínkovských svatojánských skulptur. Dokonce to platí i o dřevořezbě sv. Jana Nepomuckého, která byla ještě ve 20. století umístěna v kostele sv. Václava v Březně v nice šikmo proti kazatelně a mezi jelínkovská sochařská díla byla poprvé zařazena v roce 1974.⁵⁾ Těch důvodů pro odlišení stávajícího sochařského

5) Miloš Suchomel, Výtvarné paralely a kontrasty sochařské tvorby rodi-

Obr. 7: Josef Jiří Jelínek – Josef Jelínek ml. (?), socha sv. Václava, 1749, detail po odstranění přemalbových vrstev, Okresní muzeum Mladá Boleslav (foto B. Zemánek, 1968).

díla od sochy zmiňované prameny v roce 1694 je několik. Předně rukopisné a modelační znaky svědčí o autorství Josefa Jiřího Jelínka (pokřtěného až dne 10. února 1697 a umírajícího dne 23. ledna 1776 v Kosmonosech). K jeho sochařské tvorbě řadí dřevořezbu především fyziognomie, přivřená oční víčka, která neomylně zastupují autorskou signaturu.⁶⁾ Socha ze 17. století představovala modlíciho se světce a byla stříbřená a zlacená, naproti tomu dílo z 18. století zpodobňuje světce vznášejícího se k nebesům na obláčcích, z nichž vykukují hlavičky andělů. Oba dřevěné bloky (postavy i puttů) kryje původní polychromie.

Archivní prameny přinášející zprávy o vnitřním zařízení nového březenského kostela, postaveného v letech 1717 až 1721, lze již podstatně lépe srovnávat se stavem dokumentovaným na rozhraní šedesátých a sedmdesátých let 20. století. Jak hlavní oltář, tak i oba boční oltáře na evangelijní a epištolní straně kostela sv. Václava se zachovaly téměř v autentické podobě. Jelínkovská řezbářská figurální díla tu zastupuje celá řada andělských postavíček a postav od drobných puttů po obrovské impozantní figury vznášejících se andělů, nesoucích rám s obrazem Zavraždění sv. Václava. Obě gigantické esovitě prohnuté andělské postavy patří nepochybně k tomu nejlepšímu, co kdy Josef Jiří Jelínek vytvořil. Na autorství Josefa Jiřího Jelínka i na vysokou

ny Jelínků, Umění 22, 1974, s. 535.

6) Miloš Suchomel, Sv. Jan Nepomucký, in: Radana Hamsíková, Tomáš Hladík – Miloš Suchomel, Josef Jiří Jelínek (1697 – 1776), barokní sochařská dílna z Kosmonos, katalog výstavy pořádané Národní galerií v Praze, Praha 1997, s. 149; svatojánskou dřevořezbu z Března restauroval v letech 1972 – 1973 Bohumil Zemánek, který odkryl pod povrchovou monochromní vrstvou kompletně zachovanou střízlivou barokní polychromii.

Obr. 8: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, socha sv. Šebestiána, 1753, kostel sv. Vavřince, Mukařov (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

uměleckou hodnotu a výtvarnou úroveň těchto neobyčejně dynamicky koncipovaných dřevorezeb s nadpřirozeně zvičřenými draperiemi bylo již dříve upozorněno.⁷⁾ Josefu Jiřímu Jelínkovi připisují tato díla, i když nepřímo, také právě publikované archivní materiály, které ovšem přinášejí zároveň jedno skutečné novum, a to datování vzniku oltářních skulptur do roku 1727. Znamená to, že Josef Jiří Jelínek vytvářel skulptury poplatné tendencím berniniovského sochařského radikalismu již ve druhé polovině dvacátých let 18. století a že tedy jeho vrcholná díla nelze vidět pouze v pracích vznikajících ve čtyřicátých letech. S touto uměleckou pokrokovostí, „moderností“ postav s kubisticky stylizovanou draperií příkře kontrastuje soudobá ornamen-

7) Miloš Suchomel, Umělecká díla Josefa Jiřího Jelínka v kontextu výtvarné činnosti ostatních členů kosmonoské sochařské rodiny, cit. v pozn. 6, s. 15.

Obr. 9: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, socha sv. Barbory, 1753, kostel sv. Vavřince, Mukařov (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

tální výzdoba oltářů, užívajících ještě v roce 1727 jako dekorativních prvků akantových rozvilin charakteristických pro oltářní stavby z rozhraní 17. a 18. století. Opět se zde potvrzuje v jelínkovské literatuře několikrát zmiňovaná inklinace kosmonoské dílny a jejich truhlářských spolupracovníků k uplatňování ornamentálních i kompozičních archaismů při vybavování kostelů vnitřním zařízením.⁸⁾

V pramenech týkajících se vnitřního zařízení kostela sv. Václava v Březně se překvapivě setkáváme i se jménem méně známého člena kosmonoské rodiny Jelínků, o jehož malířském díle existovalo až dosud katastrofálně málo faktických poznatků, takže unikalo badatelské pozornosti. Máme zde na mysli malíře Josefa Kalasanského Jelínka (po-

8) Miloš Suchomel, Dvě restaurované sochy Krista z rukou kosmonoských Jelínků, Památková péče 32, 1972, s. 156.

Obr. 10: Martin Jelínek st. – Josef Jiří Jelínek, socha sv. Barbory, 1725 – 1735, kostel sv. Jiljí, Markvartice (okres Jičín) (foto M. Suchomel, 1968).

křtěného v Kosmonosech dne 10. března 1701), prvorozeného syna Martina Jelínka st. z prvního manželství. Do březenského kostela dodal v roce 1728 dvě vlastní malířská díla: oltářní obrazy sv. Antonína a Panny Marie Bolestné. Pro práci věnující pozornost především sochařské tvorbě Jelínků má ještě větší význam další archivní záznam, z něhož vyplývá, že Josef Kalasanský Jelínek se zabýval kromě malování oltářních obrazů také štafířskou činností. V Březně mu bylo zaplacen za mramorování a vyštafírování velkého kůru. Hypotéza, že Josef Kalasanský Jelínek se pravděpodobně aspoň někdy podílel na štafířských pracích prováděných na sochách kosmonoské dílny, byla vyslovena již v roce 1974.⁹⁾ Dnes, kdy se tato domněnka potvrzuje, můžeme zajít ještě dál a konkrétně Josefu mladšímu připsat onu skvělou, extravagantní a unikátní polychromii, charakterizovanou svítivými barevnými lazurami na stříbrném podkladě, uplatněnou na dřevorezbách sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Markéty a sv. Prokopa z roku 1749 od Josefa Jiřího Jelínka z Okresního muzea v Mladé Boleslavi.¹⁰⁾ Josefův malířský rukopis těch lazur je totiž stejně moderní

9) Miloš Suchomel, cit. v pozn. 5, s. 520.

10) Miloš Suchomel, Poznámky k restaurátorským pracím na polychromovaných sochách českých patronů z Okresního muzea v Mladé Boleslavi, Památková péče 29, 1969, s. 25 – 35.

Obr. 11: Josef Jiří Jelínek, sošky sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, 1730 – 1740, kostel sv. Vavřince, Mukařov (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

a nadčasový jako řezbářská modelace a rukopis draperií sochařských děl jeho nevlastního strýce Josefa Jiřího. A tu se nabízí ještě jedna úvaha a otázka, zda signatura I. Gelínek A. 1749, nalezená na podkladové vrstvě malířského vybavení povrchu v odvrácené části postavy sv. Václava, není podpisem Josefa Kalasanského. Ten podpis může koneckonců paritně zastupovat autorství obou Jelínků.

Bez zajímavosti není ani zmínka o postavení skulptury sv. Jana Nepomuckého v roce 1724 v blízkosti obce Židněves (okres Mladá Boleslav), obsažená v citovaných účtech březenského kostela. Bohužel již na počátku sedmdesátých let 20. století zbýval na postamentu židněveské statue místo světcovy postavy pouze amorfní pískovcový blok, prostý jakýchkoli známek někdejší sochařské modelace a rukopisu. Škoda, kdyby šlo o práci Jelínků, pak by mohla nacházet stejně staré umělecké pandány v sochařských originálech hradních mostů na Valdštejně a Hrubé Skále a štítu a atiky kaple sv. Anny v Mnichově Hradišti.

Až dosud neznámá a nepublikovaná fakta o jelínkovských sochařských a malířských dílech přináší i další archivní pramen, informující nás o výtvarné účasti kosmonoských Jelínků na vzniku nového vnitřního zařízení kostela sv. Vavřince v **Mukařově** (okres Mladá Boleslav).

Z kostelních účtů se dovídáme, že v roce 1753 bylo za-

Obr. 12: Martin Ignác Jelínek, socha sv. apoštola, 1773, kostel sv. Petra a Pavla, Struhý (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

placeno 40 zl. „řezbáři kosmanoskému od udělení nového oltáře“ a dalších 12 zl. bylo zaplacen „za obraz malířovi do Kosmanos.“ Oltářní obraz na hlavní oltář tedy zřejmě opět dělal malíř Josef Kalasanský Jelínek. Nový oltář byl štafírován v letech 1755 – 1756. V roce 1755 bylo „štafírovi od štafírování hrubého oltáře zatím dáno“ 32 zl.; další 3 zl. byly tehdy zaplacen „truhláři od vyhotovení díla na hrubý oltář“ a 1 zl. 30 kr. „zámečníkovi k tabernakulu za zámeček a panty.“ Štafírovo jméno se dovidáme až z následující platby, k níž došlo v roce 1756. Tehdy bylo „od štafírování hrubého oltáře dle cedulky Francovi Durichovi zaplacen“ 18 zl. a dalších 20 zl. bylo ještě zaplacen „od štafírování jedné figury.“¹¹⁾

Mukařovský oltář z roku 1753, o němž se zmiňují archivní prameny, se bohužel v celistvé podobě nedochoval. Zůstaly zde však dvě dřevorezby, o nichž se můžeme domnívat, že jsou součástí někdejší sochařské výzdoby oltář-

11) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2483.

Obr. 13: Martin Ignác Jelínek (?), socha sv. Petra, 1760 – 1770, kostel Nejvyšší Trojice, Hlohovice (okres Rokycany) (foto archiv M. Suchomela).

ní stavby. Jak dokazuje fotografická dokumentace, byly po určitý čas odloženy v půdním prostoru. Jde o sochy světi-
ce bez atributu, snad sv. Barbory, a sv. Šebestiána.¹²⁾ Modelaci a rukopisem se obě dřevorezby přibližují sochařským pracím Josefa Jiřího Jelínka, nicméně ani zde nelze vyloučit – vzhledem k tomu, že jde o poměrně pozdní díla padesátistiletého autora – účast Martina Ignáce Jelínka (pokřtěného v Kosmonosech dne 29. července 1728), syna Martina Jelínka staršího z druhého manželství. Pro autor-

12) Starší odborná literatura identifikuje nedopatřením sochu světi-
ce bez atributu (sv. Barbory) jako sochařské zpodobení sv. Fabiána (J. V. Ští-
mák, Soupis památek historických a uměleckých v Republice česko-
slovenské A. Země Česká 46. Okres mnichovohradištský I., Praha
1930, s. 495–496; Zdeněk Wirth a kol. spolupracovníků, Umělecké pa-
mátky Čech, Praha 1957, s. 501). Poslední soupis památek tento his-
torický omyl napravuje a v mukařovském kostele zmiňuje „sochy
sv. Šebestiána, Barbory, běžné práce ze zač. 18. století“ (Emanuel Po-
che a kol. spolupracovníků, Umělecké památky Čech 2 [K–O], Praha
1978, s. 440).

ství Josefa Jiřího svědčí srovnání mukařovské svěťice bez atributu se sochou sv. Barbory z let 1725 – 1735 z bočního oltáře kostela sv. Jiljí v Markvarticích (okres Jičín), pro práci Martina Ignáce pak komparace se sochami sv. Doroty a sv. Kateřiny z roku 1754 na hlavním oltáři kostela sv. Barbory v Debrí (okres Mladá Boleslav) nebo se sochou téže svěťice z doby po roce 1755 na hlavním oltáři kostela sv. Kateřiny v Dolním Bousově (okres Mladá Boleslav) či se sochou sv. Agáty z téže doby z hlavního oltáře kostela sv. Havla v Mladé Boleslavi, umístěnou nyní v místním muzeu. Postava sv. Šebestiána nemá v jelínkovských sochařských dílech ikonograficky obdobný pandán, avšak modelace a rukopis neomylně prozrazují ruce kosmonoských Jelínků. A opět jsou to strýc s nevlastním synovcem, k jejichž sochám má svatošebestiánská dřevorezba nejbliže.

V mukařovském kostele sv. Vavřínce však existují ještě dvě drobná řezbářská sochařská díla, která se evidentně hlásí o připsání jelínkovským autorům. Jde o sošky sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého (nepřevyšující 40,0 cm) na bočním oltáři před obrazem archanděla Rafaela na stříšce tabernáklu. Obě dřevorezby, připomínající modeletta, nás informují o pravděpodobném vzhledu někdejších bozzet, podle nichž vznikaly v jelínkovské kosmonoské dílně sochy sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého. Totožnou kompozici najdeme totiž jak u svatováclavské dřevorezby z let 1730 až 1735 na hlavním oltáři kostela sv. Mikuláše v Žerčicích (okres Mladá Boleslav), tak i v případě pískovcové svatojánské sochy z roku 1724 na velkém mostě hradu Valdštejna a statue téhož světce z roku 1776 v Horním Bousově. Zatímco první socha je literaturou připisována Martinu Jelínkovi st.,¹³⁾ druhá patří k archivně doloženým pracím Josefa Jiřího Jelínka¹⁴⁾ a ta třetí je signované dílo Martina Ignáce.¹⁵⁾

I když o práci „kosmonoského řezbáře“ v kostele sv. Petra a Pavla ve **Struhách** (okres Mladá Boleslav) nacházíme zmínku již ve starých soupisech uměleckých památek,¹⁶⁾ stále ještě zbývá toto historické strohé konstatování zdůvodnit, doplnit o faktické podrobnosti a porovnat historické zprávy se současným stavem.

Do kostela ve Struhách byl nový hlavní oltář pořízen v roce 1773. Podle knihy kostelních účtů bylo téhož roku zapláceno „kosmonoskému řezbáři a truhláři za nový dělaný oltář s 2-ma statujema dle contractu 116 zl., item na vrch za 2 anjele 10 zl.“, celkem tedy 126 zl. Dalších 32 zl. bylo zapláceno „nymburskému malíři za nový malovaný obraz s-ho Petra a Pavla“ a 15 kr. stálo „sazení téhož obrazu do oltáře.“ Drobnější peněžní částky byly vyplaceny i dalším řemeslníkům, v tom 30 kr. „tesaři od dělání kříže za ten oltář“, 45 kr. „zámečníkovi od kování tabernaculum“ a 3 zl. 4 kr. kovářovi za různou práci pro tento oltář, mimo jiné 6 kr. za „2 plechy k figurám.“ Posléze bylo vydáno vědro piva „struským sousedům od přivezení nového oltáře z Kosmonos“ a 15 kr. bylo zapláceno „poslu Loudovi, který do Kosmonos k řezbáři vyslaný byl.“ Uvedené peníze na pořízení nového

Obr. 14: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Jana Křtitele, 1773, kostel sv. Petra a Pavla, Struhy (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

oltáře byly získány závětí mlynáře Jiříka Dlaska z Hrubého Újezda, jenž odkázal na nový oltář 210 zl.

Ke štafírování oltáře došlo však až po uplynutí deseti let. Teprve roku 1783 bylo totiž „za štafírování stružského oltáře“ zapláceno 80 zl.¹⁷⁾

Architektura hlavního oltáře z roku 1773 se v kostele sv. Petra a Pavla ve Struhách do současnosti nedochovala. Podle soupisu uměleckých památek dnešní oltář pochází z někdejšího kostela v Kuřívodech (okres Česká Lípa).¹⁸⁾ Je-

13) Miloš Suchomel, Sv. Václav, cit. v pozn. 6, s. 73.

14) Miroslav Cogan, Ještě k sochařské výzdobě hradu Valdštejna, Památky a příroda 15, 1990, s. 143–145.

15) Miloš Suchomel, Nové poznatky o sochařské tvorbě kosmonoských Jelínků, Z Českého ráje a Podkrkonoší 9, 1996, s. 127, 137.

16) František Bareš, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém 21. Politický okres Mladoboleslavský, Praha 1905, s. 381.

17) SOA Praha, Vs Dobrovice-Loučeň, inv. č. 1116.

Obr. 15: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Jana Křtitele, kolem roku 1770, kostel Narození Panny Marie, Klášter Hradiště nad Jizerou (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1970).

línkovská díla ovšem můžeme spatřovat ve dvou sochách umístěných na konzolách v presbytáři. Konkrétně se jedná o sochy sv. apoštola a sv. Jana Křtitele. Obě skulptury odpovídají nevzrušenou kompozici a zklidnělým povrchovým reliéfem postrokokovým sochařským dílům. Modelaci i rukopisem se přibližují pracím Martina Ignáce Jelínka, od něhož máme k dispozici datované a signované dílo ve statui sv. Jana Nepomuckého z roku 1776 v Horním Bousově. Socha sv. apoštola připomíná postavu sv. Petra z branky hlavního oltáře kostela Nejsvětější Trojice v Hlohovicích (okres Rokycany). Kompozici figury sv. Jana Křtitele ze Struh lze úspěšně komparovat se sochařským rozvrhem dvou dřvořezb téhož světce ze sedmdesátých let 18. století od Martina Ignáce Jelínka na bočním oltáři kostela sv.

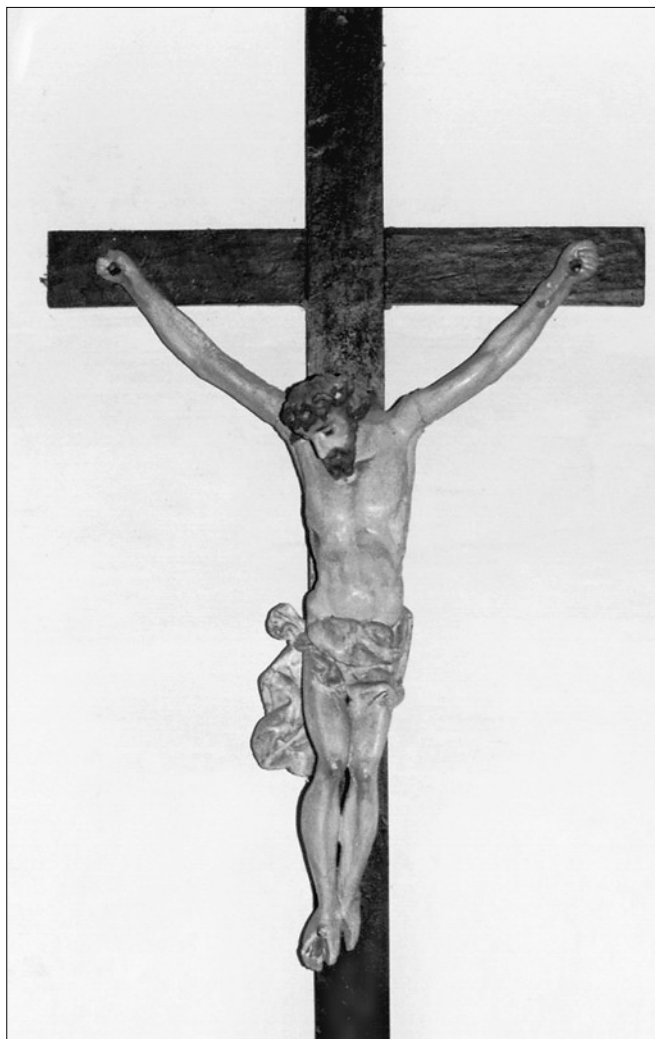

Obr. 16: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Jana Křtitele, kolem roku 1770, kostel sv. Jakuba Většího, Jičín (foto M. Suchomel, 1974).

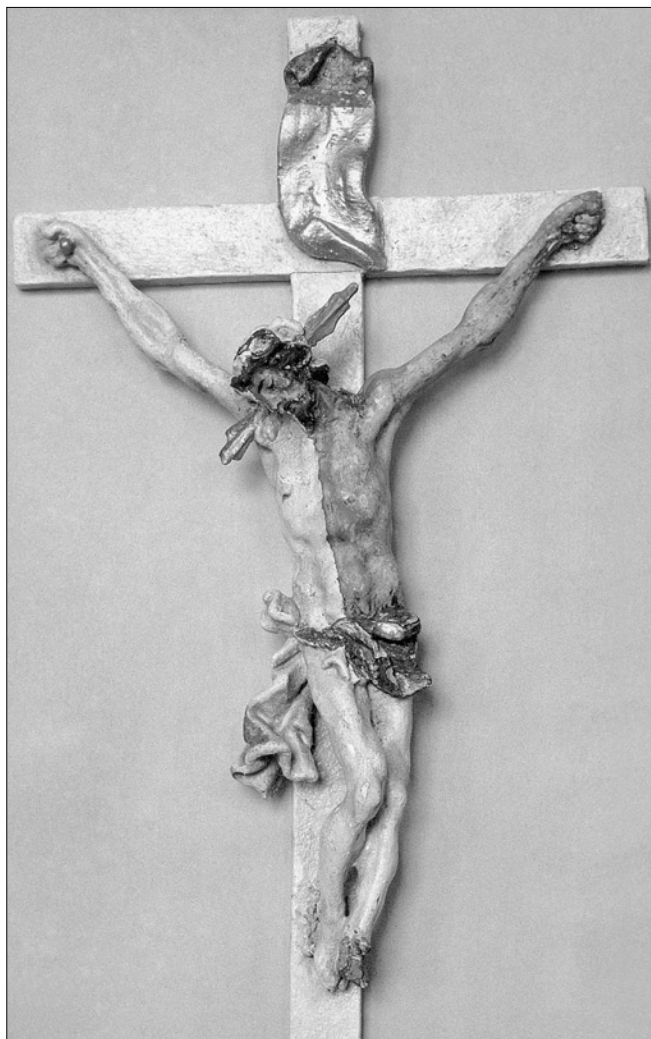
Jakuba Většího v Jičíně a na konzole v lodi kostela Narození Panny Marie v Klášteře Hradiště nad Jizerou (okres Mladá Boleslav). K jelínkovské tvorbě se ve stružském kostele ještě hlásí socha Ukřižovaného Krista, která nalézá své kompoziční paralely v krucifixech z doby kolem roku 1740 od Josefa Jiřího Jelínka v kostelech sv. Bartoloměje v Bakově nad Jizerou (okres Mladá Boleslav) a sv. Maří Magdalény v Sobotce (okres Jičín). Téhož rodu je i krucifix, který patří ke svatojánské dřvořezbě z poloviny 18. století od téhož autora v kostele sv. Václava v Březně.

K pozoruhodným nálezům patří jistě i zpráva o mobiliárním truhlářském a řezbářském vybavení interiéru kaple sv. Martina v Loretě v **Kosmonosích** (okres Mladá Boleslav). Z roku 1724 pochází rozpočet „k rozšíření velmi úzkého hřbitova, postavení zdi a stavbě kostnice u kostela sv. Martina v Kosmonosích“, který byl poslán vrchnosti ke schválení 18. května 1724. Součástí rozpočtu je i projekt na zří-

18) Emanuel Poche a kol. spolupracovníků, Umělecké památky Čech 3 (P-Š), Praha 1980, s. 446.

Obr. 17: Josef Jiří Jelínek, socha Ukřižovaného Krista, 1740 – 1750, kostel sv. Petra a Pavla, Struhy (okres Mladá Boleslav), nyní depozitář Arcibiskupství pražského (foto Státní ústav památkové péče).

Obr. 18: Josef Jiří Jelínek, soška Ukřižovaného Krista, kolem roku 1750, detail dřevorezby sv. Jana Nepomuckého během restaurování, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav) (foto B. Zemánek, 1973).

zení oltáře, které prý již domluvil pan revident. Práce na tomto oltáři byly projektovány tyto (ceny jsou uvedeny ve zlatých a krejcarech):

„Truhlářovi za oltář, ke kterému truhlář musí obstarat vlastní lipová prkna a dřevo a zámečnickovi zaplatit za jeho práci, pokud jen je nutná pro upevnění oltáře – 60.0.

Item zámečnickovi za kování k tabernácku – 2.15.

Sochařovi – 30.0.

Item sochařovi, kdyby měl zhotovit sochu sv. Martina s žebřákem – 40.0.

Summa – 132.15.“

Tento rozpočet podepsali sochař Martin Jelínek, truhlář Johannes Lobenstein a zámečnick Gottfried Stab a je k němu přiložena nepodepsaná kresba oltáře.¹⁹⁾

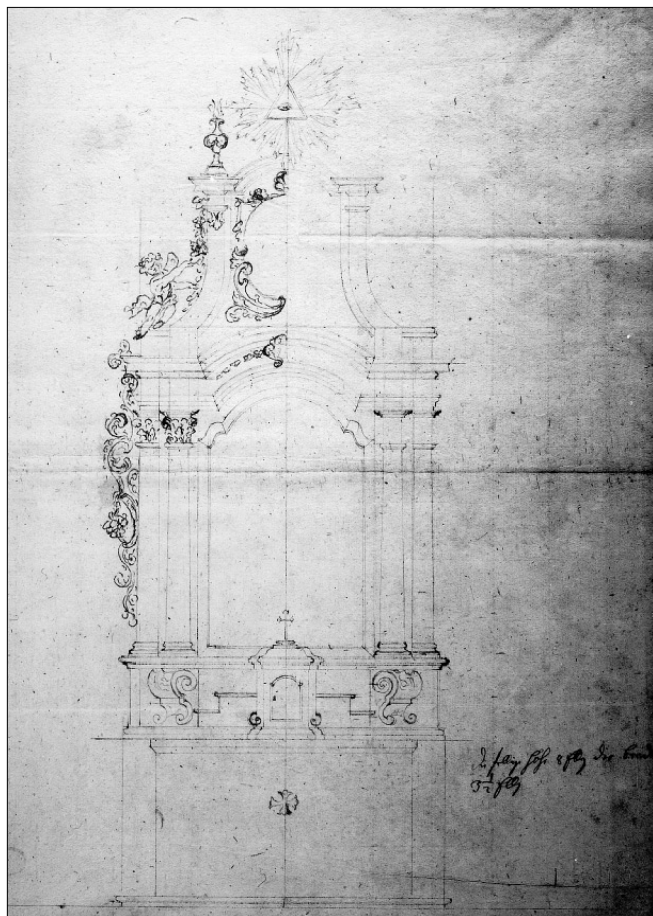
V kosmonoské kapli sv. Martina se do současnosti zachovala oltářní stavba se sochou sv. Martina a kazatelna. Toto jediné zařízení jinak prázdné kaple pochází zřejmě z jedné a téže doby. Bylo také jako celek restaurováno v minulém století.²⁰⁾ Architektura stávajícího oltáře se však liší od zmíněné historické kresby z roku 1724. Náčrt totiž

zobrazuje oltář poplatný své době jednak statictější kompozicí, jednak dekorativní výzdobou, v níž převládá akant s pentlí. Dochovaný oltář zdobí tordované dřívky sloupků, mřížky a rokaje. Jiná je i socha umístěná v centrální nise oltáře. Zamýšlená dřevorezba měla podle archivního pramene zpodobovat sv. Martina se žebřákem. Dnes tu máme polychromovanou dřevorezbu sv. Martina v biskupském oděvu s pluvíalem a mitrou. Pochopitelně i autor je jiný. Rozhodně jím není Martin Jelínek st., podepsaný na zmíněném rozpočtu z roku 1724, i když dnes nemůžeme vyloučit, že sochařské dílo bylo vytvořeno ještě těsně před Martinovou smrtí v roce 1750. Socha z kosmonoské Lorety se modelací, rukopisem, zvrásněným povrchovým reliéfem viditelně řadí k postavám sv. Jáchyma, Panny Marie,

na oltářní stavbě se našla pod překrytí původní polychromie, na kazelně byl průzkum autentického povrchového malířského pojednání negativní; restauraci oltáře po odmítnutí prací J. Tesařem prováděla Helena Matoušová v letech 1967 – 1968, která však sejmula jen nepatrnou část přemaleb; po ní se ujal rozpracované restaurátorské akce restaurátor Karel Kotrba, který zahájil práce na celkové restauraci oltářní stavby v roce 1970 a v následujícím roce byl s pracemi hotov. Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje zaplatilo tehdy za restaurování sochy sv. Martina 8056 Kčs (v roce 1966), za restaurování oltáře 50 880 Kčs (v roce 1970) a 9858 Kčs (v roce 1971).

19) SOA Třeboň, pobočka Jindřichův Hradec, Černínská ústřední správa – odd. Kosmonosy, fasc. 557.

20) Sochu sv. Martina restauroval Jiří Tesař v roce 1966; prvě restaurátorské sondáže na oltáři i kazelně provedl též restaurátor; zatímco

Obr. 19: Neznámý autor, kresebný návrh oltáře, 1724, kaple sv. Martina, Loreta, Kosmonosy (okres Mladá Boleslav). Státní oblastní archiv Třeboň, pohled Jindřichův Hradec (foto Státní oblastní archiv Třeboň).

Obr. 20: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, sochařská výzdoba oltáře, kolem roku 1750, kaple sv. Martina, Loreta, Kosmonosy (okres Mladá Boleslav) (foto V. Havelka).

sv. Anny a sv. Josefa z doby kolem roku 1750 od Josefa Jiřího Jelínka a Martina Ignáce Jelínka na hlavním oltáři kostela Navštívení Panny Marie v Bozkově (okres Semily).²¹⁾ Nezbyvá nám než konstatovat, že současný oltář včetně jeho sochařské výzdoby vznikl buď po odstranění pouze čtvrt století staré oltářní stavby a sousoší Martina Jelínka st., anebo letitá objednávka byla realizována se značným zpožděním. Tak jako tak nelze pochybovat o tom, že dochované řezbářské dílo má svůj původ v kosmonoské jelínkovské dílně, nicméně až kolem poloviny 18. století.

K tomu nevelkému počtu obcí Mladoboleslavská, kam se Jelínkové neustále vraceli za prací, patří **Bakov nad Jizerou**. Ve farním kostele sv. Bartoloměje se s kosmonoskými Jelínky prvně setkáváme už v roce 1689, kdy byly „za betlém řezbářů kosmonoskému“ zaplacený 3 zl., přičemž dalších 18 kr. bylo zaplacen „malíři kosmanoskému od malování anjela k betlému do kostela.“ Téhož roku bylo ještě „řezbářů a truhlářů, když bednění okolo oltáře hrubého stavěli, na truhličky piva“, tedy jako spropitné, dáno 6 krejcarů. Nic bližšího o příčinách této stavby „bednění“ nám však účty nesdělují.²²⁾

V kostelních účtech z 18. století se se sochařskou výzdobou kostela setkáváme jen velice zřídka; oltáře, kazatelna, zpovědnice i jiná sochařská výzdoba byla totiž do

kostela pořizována z darů dobrodinců, a proto nebyla do kostelních účtů zapisována. Zato nás však o ní informuje soudobá bakovská farní kronika, jež však bohužel u převážné většiny děl neuvádí jejich autora.²³⁾

V roce 1701 měl bakovský farní kostel podle inventáře, zapsaného ve farní kronice, celkem tři oltáře, totiž hlavní, tehdy ještě nazývaný oltářem Matky Boží Bolestné, a postranní oltáře sv. Barbory a Narození Páně. Někdy mezi lety 1701 a 1707 byl mobiliář kostela obohacen o dvě mariánské sochy. Jednou z nich byla „socha Panny Marie s Ježíškem, pořízená pro vystavování o jejich svátcích ze zbožných darů od kosmonoského sochaře i s pomalováním za 10 zl.“, druhou pak „menší socha Panny Marie s Ježíškem, pořízená pro procesí na horu Bezděz zdarma nákladem 12 panen (které sochu nosívaly) od kosmonoského sochaře i s pomalováním za 8 zl.“ Nato roku 1707 dal farář P. Jiří Zdeněk Fiala zřídit oltář sv. Jana Nepomuckého, který byl později přenesen do Studénky (okres Mladá Boleslav) a nahrazen novým oltářem.²⁴⁾

Po přestávce více než tři desetiletí nacházíme první zmínku o pořizování soch do kostela v roce 1739, kdy byly „za 2 nové figury Zvěstování Panny Marie“ z kostelních peněz za-

21) Miloš Suchomel – Pavel Zahradník, Nové poznatky o sochařské tvorbě Jana Hájka a kosmonoských Jelínků, Zprávy památkové péče 62, 2002, s. 1 – 2.

22) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2509.

23) Z této nejstarší bakovské farní pamětní knihy čerpal pro bakovské kostely již J. V. Šimák (J. V. Šimák, cit. v pozn. 12, s. 8 – 12, 20 – 23), jenž však nevyužil všech údajů a nadto někdy špatně porozuměl textu.

24) SOKA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakoviensis, nestránkováno.

placeny 3 zl. 51 kr.²⁵⁾ Roku 1741 byl pak z almužen pořízen nový hlavní oltář, na který téhož roku valdštejnský hofmistr Josef Pyschoty daroval obraz Nejsvětější Trojice; rovněž v roce 1741 byla také opravena a obarvena stávající kazatelna.²⁶⁾

O pořízení hlavního oltáře v roce 1741 nacházíme zmínky i v kostelních účtech. Z kostelních peněz bylo totiž toho roku „na hrubý oltář přidáno“ 40 zl.; šlo tedy o doplacení částky, která ještě scházela, když jinak zbývající sumu zaplatili dobrodinci. Z kostelních peněz byly také roku 1741 ještě placeny drobné částky kovářovi, tesařovi, zedníkovi a zámečnickovi, kteří všichni pracovali „při tom oltáři“, tj. při jeho stavění; zaplacený byly i 2 zl. 7 kr. malířovi „za nový antependium.“

Ještě jiná zajímavá platba byla uskutečněna v roce 1741. Malá částka 24 kr. byla tehdy zaplacená „poslu od cesty, co chodil pro obryš na oltář do Dobrovice.“ Vysvětlení, proč se pro nákres k oltáři šlo do Dobrovice, je možné dvojit. Buď tento nákres zhotovil dobrovický truhlář Prokop Vyšohlíd, častý spolupracovník Josefa Jelínka, anebo autorem nákresu byl architekt František Ignác Prée, jenž byl stavitelem Marie Anny Fürstenbergové, majitelky dobrovického panství, a v Dobrovice proto musel častěji pobývat.

Posléze byl roku 1741 z kostelních peněz zaplacen 1 zl. 45 kr. „od spravení oltáře sv. Františka Xav.“²⁷⁾ Tento údaj vysvětluje farní kronika, podle níž dal (ovšem až roku 1742, tedy o rok později) farář P. František Xaver Čapek dosavadní oltář sv. Barbory přeměnit na oltář sv. Františka Xaverského. V roce 1744 byla v kostele zřízena kaple Panny Marie, do níž byl postaven oltář, o jehož pořízení jinak nic nevíme.²⁸⁾

V roce 1746 byly z kostelních peněz placeny „zámečníkovi za zámek a panty k zpovědnici“ 3 zl. 15 kr., načež bylo „truhláři na zpovědnici přidáno“ 2 zl. Opět šlo jen o menší částky, protože převážná část práce byla zaplacená z peněz dobrodinců.²⁹⁾ Těmito dobrodinci byli členové bratrstva Nejsladšího Srdce Mariina, jak nás o tom opět informuje farní kronika, podle níž však byla tato zpovědnice, „nad níž stojí tři sochy sv. Jana Nepomuckého, sv. Petra apoštola a sv. Maří Magdalény“, postavena „proti sakristii v epistolním rohu“ až roku 1747, tedy opět o rok později. Tyto zprávy nám tedy umožňují datovat dodnes dochovanou zpovědnici.

Rovněž v roce 1747 byla pořízena „pro boží hrob socha potíciho se Spasitele se dvěma sochami spících apoštolů“, což vše bylo zaplacené zčásti z kostelních peněz, zčásti z almužen. V následujících letech byly do kostela pořizovány nové postranní oltáře. Roku 1749 byl nákladem nejmenovaného svatojanského ctitele zřízen nový oltář sv. Jana Nepomuckého, v roce 1752 byl za 130 zl., získaných sbírkou, pořízen nový oltář Panny Marie a roku 1757 byl z peněz dobrodinců zřízen nový oltář sv. Františka Xaverského, načež v roce 1759 byla rovněž z příspěvků od dobrodinců postavena nová kazatelna.

V roce 1761 byl nákladem 254 zl., získaných také od dobrodinců, štafírován hlavní oltář sv. Bartoloměje,³⁰⁾ což po-

tvrzují i kostelní účty, podle nichž bylo toho roku zaplacen 12 kr. „tesaři od vystavení lešení na štafírování oltáře“.³¹⁾ O deset let později, v roce 1771, byl nákladem 120 zl. štafírován oltář Panny Marie,³²⁾ roku 1782 byly nákladem 108 zl. štafírovány kazatelna a zpovědnice, hned roku 1783 dobrovický měšťan Václav (příjmení není uvedeno) za 112 zl. štafíroval oltář sv. Františka Xaverského spolu s mřížkami a roku 1784 bakovský malíř Zeibrlich za 66 zl. štafíroval oltář sv. Jana Nepomuckého, nacházející se pod literátským kůrem, spolu s oknem oratoře. O tomto štafírování oltáře sv. Jana Nepomuckého však farní kronika poznamenává, že nebylo provedeno „tak leskle (zvláště pokud jde o pozlacení)“ jako oltář sv. Františka Xaverského a kazatelna.³³⁾

Z archivních materiálů týkajících se truhlářského a řezbářského vybavení interiéru bakovského kostela sv. Bartoloměje vyplývá, že sochy sv. Petra, sv. Maří Magdalény i sv. Jana Nepomuckého vznikaly souběžně nejspíš v letech 1746 až 1747. V odborné literatuře byly na základě uměleckohistorického rozboru časově zařazeny do doby kolem roku 1740 (sv. Petr a sv. Maří Magdaléna) a do deseti let mezi 1740 a 1750 (sv. Jan Nepomucký).³⁴⁾ Kvůli odlišnému řezbářskému rukopisu soch kajčnicků byly dřevorezby připisovány dvěma jelínkovským autorům, klečící postavy sv. Petra a sv. Maří Magdalény Josefu Jiřímu Jelínkovi a stojící svatojánská figura Martinu Jelínkovi st.³⁵⁾

Do bakovského hřbitovního kostela sv. Barbory byl k hlavnímu oltáři se sochou sv. Barbory pořízen v roce 1706 ještě druhý oltář sv. Jana Křtitele, a to nákladem bakovského měšťana a malobělského mlynáře Jana Korselta.

Roku 1743 byl pak, jak uvádí soudobá farní kronika, pořízen z peněz získaných od dobrodinců nový hlavní oltář.³⁶⁾

To potvrzují i kostelní účty, podle nichž bylo toho roku „na nový oltář přidáno“ 70 zl. a menší částky za práci „při tom oltáři“, tedy při jeho stavění, byly zaplacený i zedníkovi a nádeníkovi.³⁷⁾ Teprve novější farní kronika, založená roku 1828, dodává ve zprávě z roku 1836, že „krásný krucifix na hlavním oltáři“ pochází od „slavného (berühmten) sochaře Jelínka z Kosmonos“,³⁸⁾ k čemuž J. V. Šimák ještě přidává sochařovo křestní jméno, uváděje, že šlo o Josefa Jelínka.³⁹⁾

V roce 1747 byla do kostela z peněz dobrodinců pořízena ještě nová kazatelna.⁴⁰⁾

Za nemálo důležitý pro jelínkovského monografa považujeme epitheton ornans „slavný“, kterým blíže neidentifi-

25) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2453.

26) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

27) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2453.

28) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

29) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2453.

30) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

31) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2454.

32) Šimákova zpráva (vzniklá špatným překladem textu farní kroniky), podle níž byl mariánský oltář toho roku nově pořízen místo dřívějšího oltáře (J. V. Šimák, cit. v pozn. 12, s. 8), je tedy mylná.

33) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

34) Miloš Suchomel, Sv. Jan Nepomucký, Sv. Petr, Sv. Maří Magdaléna, cit. v pozn. 6, s. 74, 128, 129.

35) Tamtéž.

36) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

37) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2453.

38) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Památná kniha fary města Bakova od roku 1828, s. 46.

39) J. V. Šimák, cit. v pozn. 12, s. 22. Šimákova zpráva o tom, že roku 1742 byla na hlavní oltář pořízena socha sv. Barbory (tamtéž, s. 20), je mylná – socha byla toho roku pouze obarvena (SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno).

40) SOkA Mladá Boleslav, FÚ Bakov nad Jizerou, Liber parochiae Bakowiensis, neustránkováno.

Obr. 21: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, socha sv. Wolfganga (?), 1754 – 1755, kostel sv. Prokopa, Semčice (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1967).

kovaného jelínkovského mistra vyznamenává autor zápisu z roku 1836 v bakovské farní kronice. Ukazuje totiž na určitou úctu a dost možná i širší a větší povědomost sochařského umění kosmonoských Jelínků, přetrvávající do první poloviny 19. století. Ve druhé polovině tohoto věku a v prvních pěti desetiletích 20. století mizí však jelínkovská sochařská tvorba ve všeobecném zapomnění.

Nový kostel sv. Prokopa v **Semčicích** (okres Mladá Boleslav) byl „podle abrysu a předúkazu pana baumistra Františka Ignatiuse Prée“ staven od roku 1749 do roku 1755, kdy bylo do knihy kostelních účtů zapsáno vyúčtování celé stavby.⁴¹⁾ Zdá se však, že vlastní stavba skončila ve skutečnosti již o několik let dříve, neboť už roku 1752 se platilo za zhotovení a pozlacení makovic a kříže na kostelní věž.⁴²⁾ Ve zmíněném závěrečném vyúčtování z roku 1755 je obsaženo i pořízení oltáře a kazatelny, o němž se tu uvádí: „Truhláři dobravskému Procopovi Vyšohládovi dle contractu od oltáře – 255 zl.

Nápodobně od kazatelnice – 120 zl. [...]

Řezbáři dle contractu od oltáře – 160 zl.

Nápodobně od kazatedlnice – 70 zl.“

Kromě toho bylo 65 zl. 34 kr. zaplacené malířovi „od malování obrazu svatého Procopa na oltář.“⁴³⁾

41) SOA Praha, Vs Dobrovice – Loučeň, inv. č. 1043.

42) SOA Praha, Vs Krivoklát – Hlavní pokladna, kniha 56, fol. 154r–154v.

43) SOA Praha, Vs Dobrovice – Loučeň, inv. č. 1043.

Tyto části zařízení kostela pocházejí tedy z let 1749 až 1755, přičemž pravděpodobnějším se zdá, že vznikly až ve druhé polovině tohoto časového období, kdy se stavba kostela chýlila ke konci anebo již byla dokonce hotova.

Sochy sv. Wolfganga a sv. Vojtěcha na hlavním oltáři kostela sv. Prokopa v Semčicích byly na základě umělecko-historické výtvarné analýzy zařazeny mezi práce, na nichž participovali Josef Jiří a Martin Ignác Jelínkové, a předběžně byla stanovena i doba vzniku na léta 1755 – 1760.⁴⁴⁾ Totéž autorské připsání se pochopitelně vztahuje i na ostatní sochařskou výzdobu hlavního oltáře, kterou tvoří sousoší Nejsvětější Trojice a postavičky a hlavičky puttů v oltářním nástavci.

Roku 1727 byl do kostela sv. Jakuba v **Mnichově Hradišti** (okres Mladá Boleslav) pořízen nový hlavní oltář. Z vrchnostenského důchodu bylo téhož roku zaplacené nejprve v říjnu 130 zl. „Martinu Jelínkovi, kosmonoskému sochaři, za zhotovenou sochařskou práci do tohoto kostela“,⁴⁵⁾ poté v listopadu dalších 120 zl. truhláři „Jakubu Fleherovi za osazení hlavního oltáře a rozličnou práci do tohoto kostela“ a nakonec v prosinci 350 zl. malíři „Janu Jiřímu Hertlovi za štafírování hlavního oltáře.“⁴⁶⁾

Drobné práce pro hlavní oltář byly provedeny ještě v roce 1728, kdy byly z kostelních peněz zaplacené 4 zl. „zámečníkovi od okování tabernaculum a mříže před velkým oltářem“ a 36 kr. „za crucifix na oltář řezbářovi.“⁴⁷⁾

Roku 1736 byla zhotovena do kostela nová kazatelna. Z kostelních peněz bylo toho roku zaplacené „truhláři za udělanou kazatedlnici dle taxírování 70 zl., řezbáři dle contractu 12 zl.“⁴⁸⁾

Sochy sv. Vojtěcha a sv. Václava na hlavním oltáři kostela sv. Jakuba v Mnichově Hradišti jsou bohužel časově teprve prvou archivně doloženou prací Martina Jelínka st., ačkoli v roce 1727 bylo tomuto kosmonoskému mistru již padesát tři let. K Martinovým řezbářským dílům patří i sošky andělů oltářního nástavce.

V roce 1729 je mezi výdaji na mnichovohradištský zámeček uváděno 41 zl. 24 kr., zaplacených v měsíci červnu z vrchnostenského důchodu „malobělskému kameníkovi a kosmonoskému sochaři za rozličnou zhotovenou práci.“⁴⁹⁾ Nic konkrétnějšího se o této práci bohužel nedovídáme.

Kostel Povýšení sv. Kříže v **Loukovci** (okres Mladá Boleslav) vyhořel 24. června 1733.⁵⁰⁾ Patron, jímž byl František Josef hrabě Valdštejn, nato nejprve postavil na místě vyhořelého kostela malou kapli sv. Barbory a poté nový kostel Povýšení sv. Kříže, s jehož stavbou bylo započato roku 1738 a jenž byl posvěcen 28. října 1742.⁵¹⁾

Z kostelních účtů se bohužel o nákladech na stavbu nového kostela a na jeho zařizování nic nedovídáme, neboť

44) Miloš Suchomel, Sv. Vojtěch, Sv. Wolfgang (?), cit. v pozn. 6, s. 160, 161.

45) „Lauth Approbation dem Martin Gelinek, Koßmanoßer Bildthauer, vor die verfertigte Bieldthauer-Arbeyth in dieße Kirchen – 130 fl.“

46) SOA Praha, Ústřední správa valdštejnských velkostatků (dále ÚSVV), kart. 1363.

47) SOA Praha, Vs Mnichovo Hradiště, inv. č. 2470, fol. 243r–243v.

48) Tamtéž, fol. 306r.

49) SOA Praha, ÚSVV, kart. 1364. Malobělským kameníkem je tu nepochybně míněn Václav Wagner, o jehož dřívější spolupráci s Jelínky již víme (Miroslav Cogan, cit. v pozn. 14, 1990, s. 143 – 145).

50) Nikoli tedy 24. června 1738, jak má mylně J. V. Šimák, cit. v pozn. 12, s. 482. Správné datum viz dopis loukoveckého faráře P. Jana Václava Keperta z 13. května 1738 (SÚA, APA I., kart. 1258).

51) SÚA, APA I., kart. 1225, 1258; J. V. Šimák, cit. v pozn. 12, s. 482.

tyto náklady byly placeny vrchností, a nikoli kostelní pokladnou, a to včetně nákladů „na oltáře, kazatelnici a stolice.“ Z kostelních peněz bylo pouze roku 1739 zaplacen 48 zl. „řezbáři kosmanoskýmu za jeden nový vyhotovený oltář do caple svaté panny Barbory.“⁵²⁾

V době svěcení kostela už bylo zřejmě jeho zařízení hotové. Při vikářské vizitaci, konané roku 1746, bylo konstatováno, že kostel má tři nové oltáře.⁵³⁾

Teprve roku 1761 dostal loukovecký kostel od záduší sezemického a přepeřského kostela a z vrchnostenského důchodu celkem 786 zl. „k staffírování 3 oltářů a kazatedlnice“ a lze předpokládat, že hned poté bylo štafírování také provedeno. Z kostelních peněz bylo navíc zaplacen 120 zl. „staffírovi duchovskému (tj. duchcovskému) od staffírování oltáře svaté panny Barbory“, dále 20 zl. „řezbáři turnovskému za zhotovené dílo k oltáři svaté panny Barbory“ a 17 zl. 30 kr. „truhláři za jeho dílo k témuž oltáři.“ Kromě toho byla téhož roku zaplacená nepatrná částka 7 krejcarů „ře(z)bářovi od správy kříže na korouhev, též na kazadedlnici od správy jedné figury.“⁵⁴⁾

Práce kosmonoské dílny v kostele Povýšení sv. Kříže v Loukovci připomínají dnes především jiné dřevorezby, než jsou ty, o kterých se zmiňují písemné prameny. Za chef d'oeuvre mezi nimi pokládáme sochu sv. Jana Nepomuckého, umístěnou na konzole v presbytáři kostela. V roce 1997 se po restauraci stala exponátem zmiňované výstavy sochařských děl Josefa Jiřího Jelínka ve Valdštejnské jízdárně v Praze 1. V katalogu je nově připsána právě Josefu Jiřímu Jelínkovi a časově zařazena mezi rané práce z let 1720 – 1730.⁵⁵⁾ S jistými rozpaky byly ztotožňovány s dřevorezbami kosmonoského ateliéru také sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa z branek hlavního oltáře loukovecké svatyně. Dnes můžeme konstatovat, že se rukopisem, povrchovým reliéfem přece jen k sochařské produkci Jelínků hlásí a že v mnohém připomínají – podobně jako dřevorezby sv. apoštola a sv. Jana Křtitele ve Struhách – sochy z hlavního oltáře i bočních oltářních staveb

Obr. 22: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, sochařská výzdoba hlavního oltáře, 1750 – 1770, kostel Povýšení sv. Kříže, Loukovec (okres Mladá Boleslav) (foto Miloš Suchomel, 1967).

v kostele sv. Kateřiny v Dolním Bousově. Zdá se tedy, že i loukovecké skulptury sv. Vojtěcha a sv. Prokopa patří k dílům Martina Ignáce Jelínka z padesátých až šedesátých let 18. století. Tvůrčí účast Josefa Jiřího však ani zde nelze zcela vyloučit.

O autorství sochařské výzdoby kostela sv. Jiljí v **Markvarticích** (okres Jičín) dochovaná kniha kostelních účtů bohužel žádné informace nepřináší. Dovídáme se z ní pouze tolik, že v roce 1752 byl do markvartického kostela přenesen oltář ze Sobotky. Toho roku bylo totiž zaplacen 8 zl. „soboteckému truhláři Hallerovi za práci, vykonanou při přenesení oltáře a obrazů ze Sobotky sem“, přičemž další drobnější peněžní obnosy byly vyplaceny i za jiné práce, související s tímto přenesením oltáře. Zpráva neuvádí výslovně, o jaký oltář šlo.

V roce 1785 byl hlavní oltář štafírován. Toho roku bylo z kostelních peněz zaplacen 480 zl. 25 kr. „štafírovi za štafírování oltáře a malbu presbytáře“, kromě toho dostal štafír půl sudu piva v ceně 5 zl. 20 kr., 1 zl. byl zaplacen za kolek na smlouvu a 3 zl. za přivezení malířů, takže celkové náklady na štafírování oltáře a výmalbu presbytáře činily 489 zl. 45 kr. Opět není sice výslovně uvedeno, o jaký oltář šlo,

52) SOKA Mladá Boleslav, FÚ Loukovec, Kniha zádušní loukovecká 1727 až 1767.

53) SÚA, APA I., sign. B 5/5.

54) SOKA Mladá Boleslav, FÚ Loukovec, Kniha zádušní loukovecká 1727 až 1767; Počet zádušní záduší loukoveckého 1754 – 1805.

55) Miloš Suchomel, Sv. Jan Nepomucký, cit. v pozn. 6, s. 98 – 99.

Obr. 23: Martin Ignác Jelínek, sochy sv. Jáchyma a sv. Rocha, 1750 – 1760, boční oltář, kostel sv. Maří Magdalény, Sobotka (okres Jičín) (foto M. Suchomel, 1968).

ale ze skutečnosti, že jeho štafírování bylo spojeno s výmalbou presbytáře, je zjevné, že štafírován byl hlavní oltář.⁵⁶⁾

Navzdory tomu, že se písemné prameny o přítomnosti konkrétních jelínkovských sochařských děl v kostele sv. Jiljí v Markvarticích nezmiňují, k pracím kosmonoského ateliéru se zde nápadně hlásí dřevorezby sv. Kateřiny a sv. Barbory z let 1725 – 1735 od Martina Jelínka st. a Josefa Jiřího Jelínka na bočním oltáři na evangelijní straně⁵⁷⁾ a sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Isidora z doby kolem poloviny 18. století od Josefa Jiřího Jelínka a Martina Ignáce Jelínka a dílenského spolupracovníka na bočním oltáři na epištolní straně. Pozoruhodné na tom je, že ještě v současné době nalézáme výtvarné spojnice mezi jelínkovskými dřevorezbami v Sobotce a Markvarticích. K markvartickým sochám sv. Jana Nepomuckého a sv. Isidora se modelací

i rukopisem viditelně přibližují sobotecké skulptury sv. Jáchyma a sv. Rocha z let 1750 až 1760.⁵⁸⁾ Ani v jednom z uvedených kostelů se však oltářní stavba nedochovala in situ. Podobu bočního oltáře v kostele sv. Maří Magdalény v Sobotce známe už jen z historické fotografické dokumentace.

V roce 1726 byla do děkanského kostela sv. Maří Magdalény v **Sobotce** (okres Jičín) pořízena nová kazatelna. V knize kostelních účtů se o tom píše: „Tento rok nová kazatedlnice se řídila, neboť ta předešlá byla již tuze chybná, a také na druhou stranu přenášena.“ Jediné dva výdaje v této knize, které jsou spjaté s prací na kazatelně, jsou následující:

„Za baldachýn na kazatedlnici (kdež toho tuze potřeba bylo) truhláři, ačkoliv 17 zl. míti chtěl a velmi málo za svou práci počítaje, mnoho od té práce k záduší a ke kostelu daroval, jmenoval se [jméno vynecháno], požádal všeho dohromady – 10 zl. Turnovskému malíři Josefu Hortlíkovi, který tu kazatedlnici štafíroval, prozatím na potřebný metal anticipováno – 7 zl. 10 kr.“

Navíc bylo tohoto roku vydáno 7 zl. „za novou zpovědnici pod kruchtou.“

O šest let později, v roce 1732, bylo z kostelních peněz „zaplaceno 14 zl. kosmonoskému sochaři Josefu Jelínkovi za sochu Salvátora mundi na kazatelnu a jinou (sochu) sv. Jana

Křtitele na křtitelnici i s víkem křtitelnice.“⁵⁹⁾ Dalších 20 kr. bylo tehdy zaplaceno „truhlárovi za 2 anděly“ a 45 kr. „malířovi za pomalování těchto 2 andělů.“

V roce 1747 byl do soboteckého děkanského kostela pořízen nový hlavní oltář spolu s novou kazatelnou. Do kostelních účtů byly sice v roce 1747 zapsány pouze výdaje 2 zl. 56 kr. nádeníkům a 46 kr. tesařům za stavění hlavního oltáře, zato v roce 1748 bylo do těchto účtů poznamenáno, že v předešlém roce bylo za práci „při zhotovení soboteckého nového hlavního oltáře, kazatelny, 2 oken oratoře a 2 dveří do sakristie“ placeno různým „umělcům, řemeslníkům a nádeníkům, dále za rozličný materiál a jiné

58) Miloš Suchomel, Příspěvek k dílu bezejmenného jelínkovského sochaře, Umění 39, 1991, s. 338 – 344.

59) „Nebst dem Kosmonoser Bildhauer Joseph Gelinek ist vor eine Statue Salvator mundi auf den Predigtstuhl und eine andere auf dem Taufstein St. Joannes Baptista nebst dem Taufsteindeckel bezahlt worden – 14 fl.“

56) SOA Zámorsk, Vs Kost, kniha kostelních účtů Markvartic 1722 – 1790.

57) Miloš Suchomel, Sv. Barbora, Sv. Kateřina, cit. v pozn. 6, s. 77 – 78.

Obr. 24: Josef Jiří Jelínek, socha Vítězného Krista, 1732, kazatelna, kostel sv. Maří Magdalény, Sobotka (okres Jičín) (foto M. Suchomel, 1968).

potřeby. Nejmenovanému sochaři byla tehdy zaplacená mimořádně vysoká částka 1600 zl., malíři a štafírovi pak jen 241 zl. 18 kr.

Ke štafírování hlavního oltáře a kazatelny se přikročilo až o pět let později. Na základě smlouvy z 29. srpna 1752 bylo ještě v témže roce zaplacen „jablonskému štafírovi Josefu Seibererovi za štafírování soboteckého hlavního nového oltáře, kazatelny a dvou oratoří“ 1100 zl.⁶⁰⁾

Sobotecký děkanský kostel patří k těm svatyním, v nichž práce na vnitřním zařízení a jeho sochařské výzdobě získávala postupně kosmonoská dílna Jelínků. V tomto případě musíme brát v úvahu i skutečnost, že nejstarší ze známých sochařů Jelínků svou dílnu přemístil do Kosmonos v roce 1674 právě ze Sobotky. I když z archivních pramenů zjišťujeme, že sochař Josef Jiří Jelínek je jako autor uváděn pouze v případě sochy Salvatora mundi na kazatelně a sochy sv. Jana Křtitele (ve skutečnosti jde o sousoší Křtu Kristova) na víku křtitelnice, těch jelínkovských sochařských děl je v kostelním interiéru mnohem více. Velice pregnantně nás o tom informovaly výsledky celkové restaurace vnitřního zařízení kostela sv. Maří Magdalény, která se uskutečnila v letech 1996 – 1997. Restaurované i restaurátory rozpracované dřevorezby jelínkovského ateliéru byly vystaveny v roce 1996 v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě ve výstavní síni Národní galerie v Praze.⁶¹⁾ Do expozice se

60) SOKA Jičín, Děkanský úřad Sobotka, Kniha pamětní I-ní zádušní od roku 1722 až do roku 1794.

61) Miloš Suchomel, Řezbářská díla kosmonoských Jelínků v kostele sv. Ma-

Obr. 25: Martin Ignác Jelínek, sochařská výzdoba hlavního oltáře, sedmdesátá léta 18. století, kostel Proměnění Páně na hoře Tábor, Lomnice nad Popelkou (okres Semily) (foto B. Zemánek, 1989).

nedostala všechna sochařská díla. Byl zde prezentován pouze výběr 23 exponátů. Toto množství řezbářských prací by snad mohlo aspoň částečně vysvětlit vysokou částku 1600 zl., vydanou nejmenovanému sochaři v roce 1747 z kostelních peněz. V kostele sv. Maří Magdalény kromě soch zmiňovaných prameny existují dodnes od Jelínků dva krucifixy, sochy Panny Marie Bolestné, sv. Jana Evangelisty, sv. Jana Nepomuckého, sv. Jáchyma, sv. Anny, sv. Václava, sv. Anny vyučující Pannu Marii, sochařská výzdoba hlavního oltáře a varhanní skříně. Na souborné výstavě díla Josefa Jiřího Jelínka v roce 1997 se ještě jednou v Praze objevilo drobné sousoší Kristova křtu (již po provedené restauraci), pocházející podle kostelních účtů z roku 1732. V katalogu bylo na základě předběžného uměleckohistorického rozboru, vycházejícího z autorského výtvarného projektu (řezbářské modelace a rukopisu), datováno do let 1730 až 1740.⁶²⁾

Jelínkovská sochařská díla se objevují i v interiéru kostela Proměnění Páně na hoře Tábor v blízkosti **Lomnice nad Popelkou** (okres Semily). Tyto řezbářské práce nebyly až dosud s činností kosmonoské dílny spojovány. Nicméně řada figurálních dřevorezeb se k jelínkovské sochařské pro-

ří Magdalény v Sobotce, in: Radana Hamsíková – Milena Nečásková – Miloš Suchomel, Barokní sochařská dílna Jelínků z Kosmonos. Restaurované řezby z děkanského kostela sv. Maří Magdalény v Sobotce, katalog výstavy, Národní galerie v Praze, Praha 1996, s. 5 – 24.

62) Miloš Suchomel, Křest Kristův, cit. v pozn. 6, s. 107.

Obr. 26: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Jana Nepomuckého, 1779, boční oltář, kostel Proměnění Páně na hoře Tábor, Lomnice nad Popelkou (okres Semily) (foto Státní ústav památkové péče).

dukci evidentně hlásí. Ostatně přítomnost sochařských uměleckých děl Jelínků naznačují i kostelní účty.

Z kostelních peněz bylo roku 1766 zaplacen 10 zl. „jičínskému řezbářovi za 2 velký kastle pro oběť“, načež roku 1767 bylo „malířovi Janovi (sic!) Jelínkovi za malování v chrámu Páně dle dovolení, ano nařízení slavné konsistoře zaplacen“ 36 zl. Za další sochařskou práci do kostela bylo placeno již roku 1768, a to 13 zl. „kosmonouskému řezbářovi od předělání malého oltáře.“

V roce 1771 byla částka 5 zl. 30 kr. vyplacena „jičínskému sochařovi za zhotovený rám k Srdci Ježíšovu“, roku 1774 dostal 105 zl. štafir za štafírování tabernáku a v roce 1777 bylo zaplacen 70 zl. „jičínskému štafírovi Bšenenskému za štafírování kazatelny.“

S platbami za sochařské práce se setkáváme opět v roce 1779, ale jméno sochařovo není ani zde uvedeno. Nejmenovaný sochař dostal tehdy 16 zl. „za zhotovené dvě figury sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava“, dále 4 zl. „za zhotovené dvě poprsí (Bruststike) Mikuláše a sv. Prokopa“ a opět 4 zl. za dva relikviáře („Reliquien-Postamenter“). Kromě toho tehdy štafir dostal celkem 8 zl. 17 kr. za štafírování výše uvedených poprsí i relikviářů. Posléze roku 1780 by-

Obr. 27: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Jana Nepomuckého, 1735 – 1745, kaple sv. Jana Nepomuckého, hrad Valdštejn (okres Semily) (foto M. Suchomel, 1975).

lo zaplacen 5 zl. 7 kr. dohromady sochařovi a štafírovi „za dva kříže k novým korouhvím.“

V inventáři z roku 1787 se uvádí, že v kostele se tehdy nacházel „nový“ hlavní oltář Proměnění Páně, štafírovaný postranní oltář sv. Jana Křtitele a neštafírovaný postranní oltář Panny Marie Bolestné, jakož i štafírovaná kazatelna. Všechny tyto součásti mobiliáře však již v kostele byly při psaní posledního inventáře v roce 1780.⁶³⁾

Jelínkovské sochařské kompozice a koneckonců i modelace a rukopis připomíná v kostele Proměnění Páně řada sochařských prací, především však sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava na bočním oltáři na evangelijní straně a sochy sv. Petra a sv. Maří Magdalény na bočním oltáři na epistolní straně kostelní lodi. Zdejší postava sv. Jana Nepomuckého vychází zřejmě ze stejného dílenského bozzetta jako socha téhož českého patrona z let 1735 až 1745 na oltáři kaple sv. Jana Nepomuckého na hradě Valdštejně. Lomnická dřevorezba sv. Václava pak neomylně opisuje svato-

63) SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Lomnice nad Popelkou, kart. 93, inv. č. 335; totéž: SOkA Semily, FÚ Lomnice nad Popelkou, Kirchen-Rechnungs-Buch der Filial-Kirche Verklärung Kristi zu Tabor 1765 až 1853.

Obr. 28: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Václava, 1779, boční oltář, kostel Proměnění Páně na hoře Tábor, Lomnice nad Popelkou (okres Semily) (foto Státní ústav památkové péče).

václavské figury Jelínků, najmě tu, která zdobí velký kamenný most hradu Valdštejna. Proměnila se zde pouze ornamentika, zdobící okraj svatováclavského štítu s orlicí. Náznačená pentle s akantem štítu valdštejnské skulptury z roku 1724 je zde v roce 1779 nahrazena rokokovým rokajem.

Velice patrné je ovlivnění staršími jelínkovskými sochařskými díly i v případě obou světeckých postav protější oltářní stavby. Tak socha sv. Petra se blíží dřevorezbě téhož apoštola z doby kolem roku 1750 na bočním oltáři na epištolní straně kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mladé Boleslavi a socha sv. Maří Magdalény zase dřevorezbě sv. Rozálie Palermské z let 1749 – 1751 na hlavním oltáři kostela sv. Petra a Pavla v Mělníce. Postavu sv. Petra můžeme ovšem úspěšně srovnávat i se svatopetrskou figurou z let 1750 – 1760 na bočním oltáři kostela sv. Kateřiny v Dolním Bousově.

Poněkud obtížnější záležitostí je přiřazení soch sv. Jana Křtitele a sv. Anny k jelínkovské sochařské produkci, nicméně i zde do jisté míry přece jen uspějeme, neboť kompoziční i rukopisné indicie svědčí pro vznik v jelínkovské dílně nebo v nejhorším případě v ateliéru některého z jelínkovských spolupracovníků a následovníků. Tu autorskou

Obr. 29: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Václava, 1724, velký kamenný most, hrad Valdštejn (okres Semily) (foto M. Suchomel, 1975).

spojnici mezi sochařskými díly bočních oltářů a hlavní oltářní stavby mohou tvořit ony dvě ostatkové busty sv. Mikuláše a sv. Prokopa, které vytvořil též řezbář jako skulptury sv. Jana Nepomuckého a sv. Václava. A ty se na hlavním oltáři nijak nevymykají z ostatní figurální sochařské výzdoby. Zřejmě zde máme před sebou intaktní, jednolitě vnitřní zařízení, v němž postavy světců vytvořil jeden a též mistr, pravděpodobně Martin Ignác Jelínek. Koneckonců lomnická socha sv. Anny své kompoziční i rukopisné paralely v jelínkovských dílech nachází. Lze tu upozornit na blízké dřevorezby téže světice z konce čtyřicátých let 18. století z Národní galerie v Praze a snad ze šedesátých let téhož věku na bočním oltáři kostela sv. Václava v Činěvsi. K této skupině se ostatně hlásí i postava sv. Alžběty z doby kolem roku 1760 z bočního oltáře kostela sv. Jakuba Většího v Jičíně.

I v lomnickém kostele na hoře Tábor se setkáváme s nejasnou zprávou o malíři Josefu Jelínkovi mladším a jeho účasti na malířské výzdobě zdejší svatyně. Bohužel opět není jeho dílo podrobněji identifikováno.

O proslulosti a nesmírné čínorodosti jelínkovské sochařské dílny v padesátých letech 18. století svědčí jelín-

Obr. 30: Martin Ignác Jelínek, socha sv. Petra, 1779, boční oltář, kostel Proměnění Páně na hoře Tábor, Lomnice nad Popelkou (okres Semily) (foto Státní ústav památkové péče).

Obr. 31: Martin Jelínek st. – Josef Jiří Jelínek, socha sv. Petra, před rokem 1750, boční oltář, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Mladá Boleslav (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1973).

kovská figurální řezbářská výzdoba oltářů v kostele sv. Kříže v **Liberci**.

Do nového kostela, postaveného v letech 1753 – 1756 na místě kostela starého, byl (jak nás o tom zpravuje soudobý historik Jan Karel Rohn) již roku 1756 nákladem soukenického cechu postaven a vyštafírován oltář sv. Serváce.⁶⁴⁾ Podle historika Antona Hoffmanna, odvolávajícího se na dnes neznámé anály svatokřížského kostela, zaplatil cech za tento oltář, na nějž byly umístěny také sochy zemských patronů sv. Václava a Ludmily, částku 500 zl.⁶⁵⁾

Nato v roce 1757 dal děkan Antonín Ignác Kopsch zřídit a „nejnovější manýrou štafírovat“ oltář svého patrona sv. Antonína Paduánského,⁶⁶⁾ jenž byl ozdoben sochami dalších zemských patronů, totiž sv. Víta a Zikmunda; tento oltář stál děkana 526 zl. Téhož roku ještě děkan za 250 zl. pořídil dvě zpovědnice.⁶⁷⁾

64) Johann Carl Rohn, Chronik vormals böhmischer Cron-Lehen, nunmehr ins Allodium gezogener zweyer Städten Friedland und Reichenberg, Altstadt Prag 1763, s. 388.

65) Anton Hoffmann, Geschichte der Kreuzkirche in Reichenberg, Reichenberg 1864, s. 27.

66) Johann Carl Rohn, cit. v pozn. 64, s. 399.

67) Anton Hoffmann, cit. v pozn. 65, s. 30.

Roku 1760 byly z peněz získaných závětí výběrčího cla Karla Herbiga postaveny a „na želví způsob (auf Schildkroten Art) štafírovány“ další dva postranní oltáře sv. Josefa a sv. Vavřince, „o stejném tvaru jako předešlé dva oltáře.“⁶⁸⁾ Za oba tyto oltáře bylo „kosmonoskému sochaři Josefu Jelínkovi“ zapláceno celkem 1000 zl. Na oltář sv. Vavřince byly postaveny sochy sv. Vojtěcha a Prokopa, na oltář sv. Josefa sochy sv. Jana Nepomuckého a Ivana. Když byl v roce 1867 pořízen do kostela sv. Václava v **Rychnově** (okres Jablonec nad Nisou) za 1050 zl. nový oltář, posvěcený dne 27. září 1868, byly na tento nový oltář zakoupeny a instalovány sochy sv. Prokopa a sv. Vojtěcha ze zmíněného oltáře sv. Vavřince z kostela sv. Kříže v Liberci,⁶⁹⁾ tedy nepochybně díla Josefa Jiřího Jelínka z roku 1760.

Porovnáme-li čtveřici postav českých patronů sv. Václava, sv. Ludmily (z roku 1756), sv. Víta, sv. Zikmunda (z roku 1757), které na bočních oltářích kostela sv. Kříže zůstávají do současnosti, se sochami sv. Vojtěcha a sv. Prokopa (z roku 1760), přemístěnými z Liberce do Rychnova

68) Johann Carl Rohn, cit. v pozn. 64, s. 431. Oltář sv. Vavřince je dnešním oltářem sv. Aloise.

69) SOKA Jablonec nad Nisou, FÚ Rychnov, Výběr z kronik I-II, s. 85.

u Jablonce nad Nisou, zjistíme, že se modelačně i rukopisně značně odlišují. Zdá se, že na vzniku prvé skupiny participovali jiní jelínkovští autoři než na zrodu druhého figurálního řezbářského souboru, ke kterému však ještě podle pramenů patřily sochy sv. Jana Nepomuckého a sv. Ivana. Ty ovšem zřejmě byly stejného rodu jako skulptury sv. Vojtěcha a sv. Prokopa. Tuto domněnku podporuje doložený týž autor i totožná doba vzniku. Čtyři starší dřevorezby charakterizuje bizarnější, dělený povrchový reliéf, vitálnější modelace, větší zájem o detaily. K těmto sochařským dílům se v libereckém kostele ještě řadí menší dřevorezba krále Davida s harfou na stříšce zpovědnice. V protikladu k těmto skulpturám dnešní rychnovské sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa prozrazují monumentálnější pojetí kompozice, jemuž se podřizuje splývavý, méně opticky vibrující povrchový reliéf, uplatňující ve větší míře hladké plochy. Nicméně všechna zmíněná řezbářská figurální díla, a to jak z let 1756 a 1757, tak z roku 1760, nezapřou jelínkovskou provenienci. O tom, jak se domníváme, nemůže být žádných pochybností. Při určování autorství se nesmíme dát mýlit rozdílnými malířskými povrchovými pojednáními, která pochoptitelně do jisté míry řezbářský rukopis zkreslují a podobu sochařské práce značně mění a navíc nemusejí ani patřit k původním štafířským vybavením. Zatímco postavy sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Víta a sv. Zikmunda jsou kompletně po celém povrchu pozlacené, figury sv. Vojtěcha a sv. Prokopa jsou zdobeny polychromií. Jisté však je, že právě jak svatovojtěžskou, tak svatoprokopskou dřevorezbu můžeme úspěšně komparovat se sochami týchž světců z rukou Josefa Jiřího Jelínka. Připomeňme si zde pro srovnání aspoň modelletto sv. Vojtěcha z let 1730 – 1735 z kostela sv. Bartoloměje v Dobrovici či dřevorezbu téhož světce z let 1720 – 1730 z bočního oltáře kostela sv. Havla v Mladé Boleslavi a statui sv. Prokopa z roku 1724 na velkém kamenném mostě hradu Valdštejna a dřevorezbu téhož světce z roku 1749 z Okresního muzea v Mladé Boleslavi.⁷⁰⁾ Komparaci s rychnovskou dřevorezbou snese i postava sv. Prokopa z padesátých až šedesátých let 18. sto-

Obr. 32: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek – dílenský pomocník, sochy sv. Víta a sv. Zikmunda, 1757, boční oltář, kostel sv. Kříže, Liberec (foto M. Suchomel, 1967).

letí na hlavním oltáři kostela Povýšení sv. Kříže v Loukovci,⁷¹⁾ stejně tak jako pískovcová svatoprokopská skulptura z doby kolem roku 1745 v lapidáriu kosmonoské Lorety.⁷²⁾ Liberecké sochy sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Víta i sv. Zikmunda sice používají vžitých jelínkovských kompozic, ale od výtvarných projevů Josefa Jiřího i Martina Ignáce Jelínka uplatňujících se v jejich dílech z padesátých let se v mode-

70) Miloš Suchomel, Sv. Vojtěch, cit. v pozn. 6, s. 96, 101, 113 a 147.

71) Původně byl předpokládán u loukovských soch sv. Vojtěcha a sv. Prokopa starší původ již ve třicátých letech 18. století (Miloš Suchomel, Postavy svatého Vojtěcha v sochařském díle kosmonoských Jelínků, Zprávy památkové péče 57, 1997, s. 240 – 241).

72) Miloš Suchomel, Paralely sochařských kompozic braunovských a jelínkovských uměleckých děl, in: Matyáš Bernard Braun 1684 – 1738, sborník vědecké konference pořádané Národní galerií v Praze ve spolupráci s Československým komitétem dějin umění ve dnech 26. a 27. listopadu 1984, Praha 1988, s. 97, 101 – 102.

Obr. 33: Josef Jiří Jelínek, sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa, 1760, hlavní oltář, kostel sv. Václava, Rychnov u Jablonce nad Nisou (okres Jablonec nad Nisou) (foto archiv Státního ústavu památkové péče).

laci i rukopisu přece jen poněkud odlišují. Máme tudíž za to, že se zde dost možná projevila tvůrčí účast zatím bezjmenného spolupracovníka kosmonoské dílny.

V poslední době se ovšem také ukazuje, že některá sochařská díla připisovaná literaturou Jelínkům byla ve skutečnosti vytvořena jiným autorem. To je případ figurální řezbářské výzdoby hlavního oltáře v kostele sv. Václava v **Činěvsi** (okres Nymburk).⁷³⁾

Ve starém činěveském kostele se nacházely, jak se dovidíme z inventáře z roku 1712, tři oltáře (hlavní oltář sv. Václava a postranní oltáře Nanebevzetí Panny Marie a Utrpení Páně) a nová dřevěná kazatelna.⁷⁴⁾

73) Ivo Kořán, Žáci M. B. Brauna ve východních Čechách, in: Michal Klahr Starszy i jego środowisko kulturowe, Wrocław 1995, s. 105; Tomáš Hladík, Sv. Ludmila, Sv. Zikmund, cit. v pozn. 6, s. 85.

74) SÚA, APA I., kart. 2381.

Se zařizováním nového kostela se začalo bezprostředně po dokončení stavby, tedy v roce 1733. V knize kostelních účtů za tento rok se o tom píše (ceny jsou uváděny ve zlatých a krejcarech): „Malíři z Kolína, který v témž novém kostele, kdežto obraz sv. Václava zavěsiti přišel, nejsouce dokonce žádný oltář od řezby, jeden na celý zdi velký s 4 anjely a nahoře s vorlem in fresco baldachýn vymaloval; dle s ním učiněné smlouvy – 24.0.

Jednomu zedníku, který mu po 3 dni zeď vápnem čerstvě pro malování šticovati mušel, po 24 kr. zapláceno – 1.12.

Item témuž malíři, který 2 postamenty u malých oltářův, jsouce takové bez andependium a na novou manýru od zedníkův postavené, marmoríroval a stařil, dáno – 6.0. (...)

Jednomu praskýmu malíři panu Müllerovi na Malým rynečku, který na zaopatření toho král. pana bauschreibra Dienebira jeden 6 1/4 lokte vysoký a 3 lokte široký obraz sv. Václava do téhož nového kostela zhotoviti dal, kterémužto spolu s 12 1/2 lokte voskovaného plátna po 30 kr., v kterým tžž obraz pro uvarování škody od deště a prachu sem do Činěvse nesen byl, dle quittancí zapláceno – 76.15. (...)

Řezbáři kolínskýmu Antonínovi Bergkmonovi za 1 nové, na oltářním kamenu stojící, s 2^a na straně anjely od řezby postavené tabernaculum dáno – 23.0.“

Jak výše zmíněný záznam výslovně praví, oltáře v kostele tehdy ještě nebyly opatřeny sochařskou výzdobou; v roce 1733 tu, pokud jde o řezbářskou práci, přibýlo pouze tabernákulum. V roce 1735 byla zaplácena částka 8 zl. 30 kr. „za 1 velký nový, 7 loket vejšky a 3 1/2 lokte šířky, rám na velký obraz velkého oltáře sv. Václava khelovaný s 2 malýma leišnamí řezbáři kolínskýmu Václavovi Bergkmonovi.“ V kostelním inventáři z roku 1735 jsou v kostele uvedeny celkem tři oltáře.

Na výzdobě hlavního oltáře se pracovalo i v roce 1736. Kniha kostelních účtů o tom uvádí:

„Řezbáři kolínskýmu od udělání v novém kostele pro okrášení okolo velkého rámu na obraz sv. Václava na velkém oltáři ve 3 strany 7 loket vejšky a 3 1/2 lokte šířky zhotovené řezby zapláceno – 10.0.

Z Kutné Hory staffřirovi Pichlerovi, který tžž velký rám, jako

Obr. 34: Josef Jiří Jelínek, soška sv. Vojtěcha, 1730 – 1735, boční oltář, kostel sv. Bartoloměje, Dobruška (okres Mladá Boleslav) (foto B. Zemánek,

i crucifix a okolo andependium též rám staffiroval a metalíroval, dle s ním od veleb. pana faráře zavřené smlouvy dáno – 28.0.

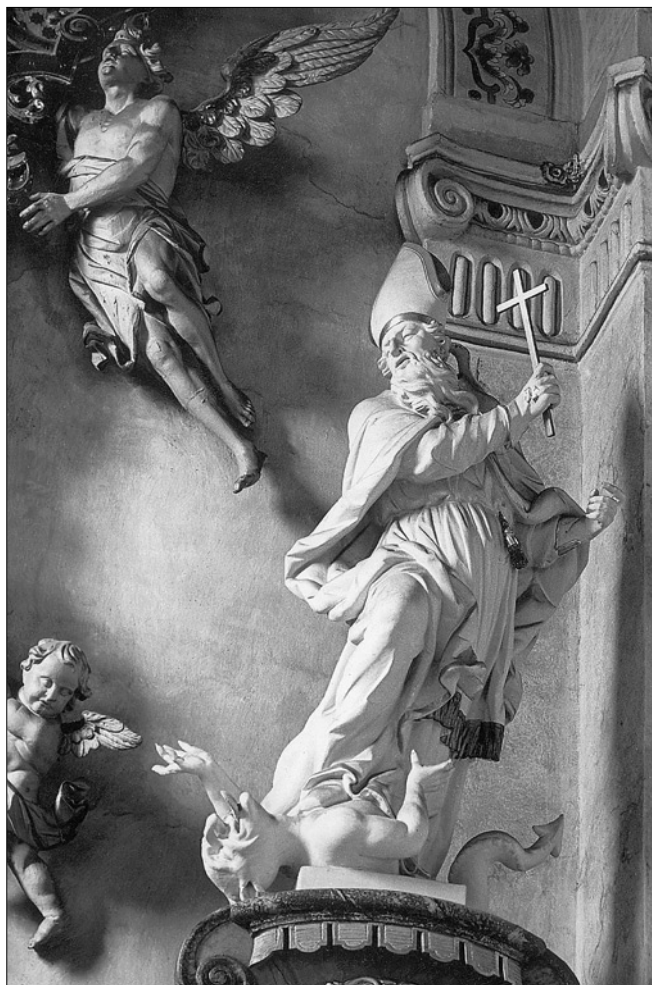
Item kováři od udělání z nového železa okolo obrazu velkého na rám na cirkaty 18 plechů, 1 kopy 30 kusů hřebíků, 4 petlice s kroužky, 2 skobly a 3 dlouhý panty, co obraz na něch zavěšený jest, k tomu nového železa koupeno 19 liber za 57 kr. a od díla 1 zl. 38 kr., spolu zapláceno – 2.35.“

Roku 1737 byly „řezbáři od udělání nového Vzkříšení statue pro křížové dny a Velkonoc“ zapláceny 2 zl. a následujícího roku byl ještě zaplácen 1 zl. 30 kr. „od staffírování nové statue Vzkříšení Páně malíři.“⁷⁵⁾ V inventáři z téhož roku 1738 je v kostele uveden hlavní oltář sv. Václava, nový tabernákl, dále dva postranní oltáře, totiž sv. Jana Nepomuckého a „velice starobylý“ oltář Nejsvětější Trojice, socha Vzkříšení Páně a dřevěná kazatelna. Inventář z roku 1752 se od inventáře z roku 1738 liší tím, že místo starobylého oltáře Nejsvětější Trojice již uvádí oltář sv. Jana Křtitele.⁷⁶⁾

Ve druhé polovině padesátých let 18. století se začalo opět pracovat na hlavním oltáři. V roce 1755 byla vyplacena první záloha ve výši 60 zl. „řezbáři nymburskému na zho-

75) SOA Praha, Vs Pardubice, kart. 1886, inv. č. 3841.

76) SÚA, APA I., kart. 2381.

Obr. 35: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Prokopa, 1750 – 1770, hlavní oltář, kostel Povýšení sv. Kříže, Loukovec (okres Mladá Boleslav) (foto M. Suchomel, 1967).

tovení nového oltáře“; teprve v pozdějších účtech, do nichž byla tato položka přepisována, je opraveno, že šlo nikoli o nymburského řezbáře, ale o truhláře. Za řezbářskou práci pro tento nový oltář (šlo nepochybně, jak vyplývá z dalších zpráv, o hlavní oltář) byla první platba ve výši 40 zl. zaplácena až roku 1758, a to „řezbáři benáteckému.“ Tomu pak bylo za stejnou práci roku 1760 zapláceno dalších 45 zl. 37 kr. 3 pen. Téhož roku bylo ještě 8 zl. 10 kr. zapláceno „staffírovi poděbradskému od gruntování (tj. natírání základovou barvou) velkého oltáře.“

Definitivně byl hlavní oltář hotov v roce 1761, kdy byla do knihy kostelních účtů zaznamenána jen tato souhrnná položka: „Od udělání a ozdobení velkého nového oltáře v tomto chrámu Páně jak za koupené materialia, tak rozličným řemeslníkům v jedné summě zapláceno – 253.52.3.“ Kromě toho byly téhož roku zapláceny ještě 3 zl. „za 2 tabulky pro oltář velkej privilegírovanej řezbářského díla, 1 česká a druhá latinská, dobrým zlatem pozlacený.“ Ve stručných kostelních inventářích, obsažených v knize kostelních účtů, je od té doby k hlavnímu oltáři připsáno: „velkej renovírován.“ V roce 1765 pak bylo zapláceno 104 zl. 14 kr. jakožto „náklad nové kazatedlnice.“⁷⁷⁾

V kostelním inventáři z ledna 1768 je už v kostele uveden „nový hlavní oltář sv. Václava, knížete a mučedníka,

77) SOA Praha, Vs Pardubice, inv. č. 3842.

Obr. 36: František Adámek, sochy sv. Ludmily a sv. Zikmunda, 1758 až 1760, hlavní oltář, kostel sv. Václava, Činěves (okres Nymburk) (foto M. Suchomel, 1973).

s rovněž novými varhanami o 12 mutacích“, postranní oltáře sv. Jana Nepomuckého na epištolní straně a sv. Jana Křtitele na evangelní straně, další dva oltáře Panny Marie a sv. Linhart, socha Vzkříšení Páně a nová kazatelna.⁷⁸⁾

Všechny postranní oltáře do kostela byly zjevně pořízeny z darů dobrodinců, takže se s nimi v kostelních účtech nesetkáváme. Po porovnání dochovaných inventářů je pouze jisté, že oltář sv. Jana Křtitele musel vzniknout mezi lety 1738 a 1752, zatímco oltáře Panny Marie a sv. Linhart mezi lety 1752 a 1768.

V roce 1773 byla zaplacená značně vysoká částka 1050 zl. „*pardubskému staffírovi od vyštafírování chrámu Páně*“: zpráva z roku 1781 k tomu upřesňuje, že v roce 1773 šlo o „*štafírování oltářů*“.⁷⁹⁾

V umělecko-historické literatuře zabývající se sochařskými pracemi kosmonoské dílny se v případě dřevorezby sv. Víta, sv. Josefa, sv. Ludmily a sv. Zikmunda objevily již dříve pochybnosti o jejich jelínkovské provenienci.⁸⁰⁾ Kromě nového autorského zařazení figurálních rezbářských děl na hlavní oltář, v jejichž původci označeném pramenným materiálem jako benátský rezbář můžeme spatřovat Františka Adámka, se mění díky těmto dokladům i datování bočních oltářů se sochami sv. Petra a Pavla a sv. Vojtěcha a Prokopa, jejichž vznik byl předpokládán v letech 1730 až 1740.⁸¹⁾ Ve skutečnosti se však období možného zrodu těch-

to v tomto případě zřejmě jelínkovských uměleckých děl posunuje až do let 1738 – 1752. Další dřevorezby číněveského kostela zpodobňující sv. Jáchyma a sv. Annu z bočního oltáře Panny Marie byly předběžně řazeny k pracím Martina Ignáce Jelínka vznikajícím v šedesátých až sedmdesátých letech.⁸²⁾ Na autorském připsání i dnes můžeme trvat. Nicméně archivní prameny je situují přesněji do let 1752 – 1768.

O sochařských dílech kosmonoských Jelínků v kostele sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v **Doksech** (okres Česká Lípa) nás zpravují již soupisy uměleckých památek.⁸³⁾ Zastavme se však pro podrobnosti opět v archivních materiálech.

O osudech výzdoby dokeského farního kostela v barokní době nás informuje hlavně farní pamětní kniha, založená sice až roku 1827, avšak vycházející nepochybně ze starších písemných pramenů. Pro období let 1716 – 1748 je sice dochována kniha kostelních účtů, ale zpráv o sochařské výzdobě kostela je v ní jen velice málo, protože tato výzdoba byla v těchto letech (ostatně i ve druhé polovině 18. století) pořizována převážně z darů dobrodinců.

Dokeský farní kostel byl nově postaven ve druhé polovině osmdesátých let 17. století;⁸⁴⁾ nepochybně již tehdy vznikl i jeho hlavní oltář. První postranní oltář sv. Jana Křtitele na evangelijní straně vznikl nákladem hejtmána dokeského panství Jana Kryštofa Paulyho v roce 1689; od roku 1755, kdy na něm byla dobrodincem Františkem Torvorem a jeho manželkou Polyxenou umístěna „*starodávná socha Sedícího Krista, lidově Ecce Homo*“, a zároveň sochy plačících andělů, byl oltář nazýván oltářem Ecce Homo.⁸⁵⁾

Roku 1691 zřídila dokeská obec druhý postranní oltář na epištolní straně, zasvěcený Očišťování Panny Marie; od roku 1753, kdy na něm byl umístěn obraz Panny Marie Karlovské spolu se sochou Jezulátka, darovanou ovdovělou Alžbětou hraběnkou z Valdštejna, rozenou lantkraběnkou Fürstenbergovou, a kdy jej dal farář P. Adam Augustin Schöppel vlastním nákladem ozdobit, byl nazýván oltářem Panny Marie Karlovské.⁸⁶⁾

Z kostelních účtů se dovídáme, že roku 1732 byly z kostelních peněz přidány 4 zl. „*na štafírování dvou soch svatých Barbory a svatých Kateřiny*“; zbývající část nákladu tedy jistě zaplatil nějaký dobrodinec. V roce 1734 byly zaplaceny 2 zl. 15 kr. „*sochaři za sochu sv. Jana Křtitele*“ a další 2 zl. malírovi za její štafírování.⁸⁷⁾

V roce 1741 byl farářem P. Matějem Kupschinou zřízen v presbytáři další postranní oltář sv. Antonína Paduánského.⁸⁸⁾ Roku 1748 bylo z kostelních peněz zaplaceno 7 zl. opět „*za štafírování soch sv. Barbory a Kateřiny*“ a další 2 zl. 30 kr. byly zaplaceny „*poslům, kteří z Kosmonos sem přenášeli anděly k hlavnímu oltáři*“.⁸⁹⁾ Téhož roku 1748 dal

v pozn. 6, s. 82 – 83.

82) Tamtéž, s. 35.

83) Emanuel Poche a kol. *spolupracovníků*, Umělecké památky Čech 1 A–J, Academia, Praha 1977, s. 288 – 289.

84) Pavel Zahradník, Archivní nálezy k dílu Jana Křtitele Matheye, *Umění* 45, 1997, s. 551.

85) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Liber memorabilium parochiae Hirschbergensis 1827, s. 4.

86) Tamtéž, s. 3 – 4.

87) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Kirchen-Rechnungen bey dem Gotteshaus im Stadtel Hirschberg von Anno 1716.

88) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Liber memorabilium parochiae Hirschbergensis 1827, s. 6.

78) SÚA, APA I., kart. 2381.

79) SOA Praha, Vs Pardubice, inv. č. 3842.

80) Miloš Suchomel, cit. v pozn. 61, s. 14; týž autor, cit. v pozn. 6, s. 22.

81) Miloš Suchomel, sv. Vojtěch, Sv. Prokop, Sv. Petr, Sv. Pavel, cit.

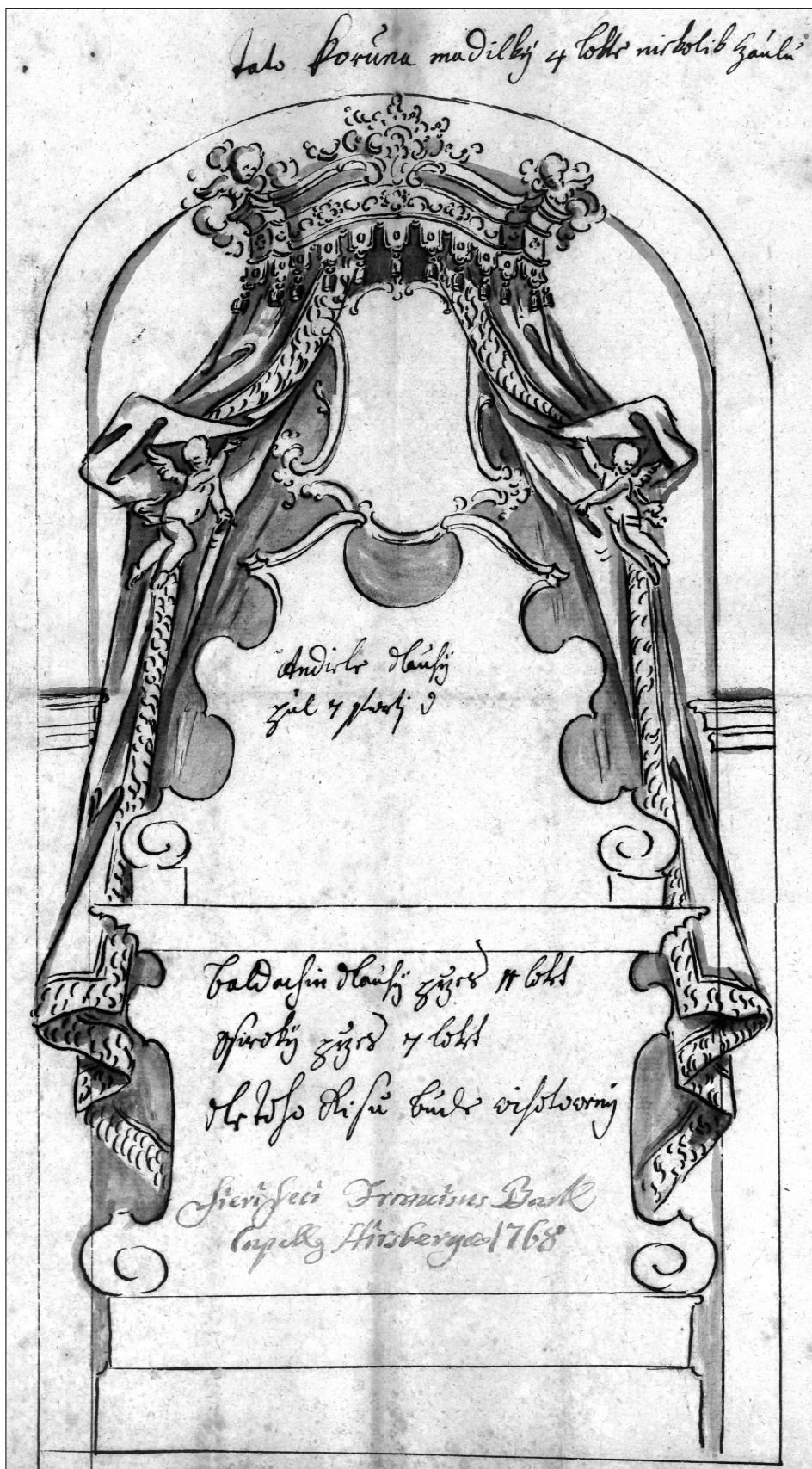
František Arnošt hrabě z Valdštejna zřídil postranní kapli sv. Kříže.

K většímu počtu změn došlo na zařízení kostela v letech 1753 – 1755. O úpravách postranních oltářů Ecce Homo a Panny Marie Karlovské již víme; nadto byla ještě roku 1754 nákladem dobrodinců naproti kapli sv. Kříže zřízena kaple sv. Barbory⁹⁰⁾ a v roce 1755 byl nákladem faráře Schöppela a ředitele dokeského panství Ferdinanda Heringa vyzdoben hlavní oltář, přičemž na něj byly pořízeny nové sochy sv. Petra a Pavla.⁹¹⁾

Roku 1763 byl do kostela z blízkého lesa přenesen obraz Panny Marie Pomocné, který roku 1729 namaloval dokeský malíř František Josef Richter. Hned v roce 1764 byl pro tento obraz péčí dobrodinců i faráře Schöppela zřízen v kapli sv. Barbory oltář sv. 14 pomocníků, na nějž byl pak obraz roku 1765 umístěn.⁹²⁾ Téhož roku 1765 byl kromě toho zřízen další nový oltář v presbytáři, zasvěcený sv. Janu Nepomuckému.⁹³⁾

Jelikož úprava nového oltáře sv. 14 pomocníků (zvaného též oltářem Panny Marie Pomocné) se zřejmě nezdála dostačující, byl nad ním ještě v roce 1768 zřízen baldachýn. Dne 20. září 1768 totiž vystavil „Martinus Gelinek, statuarius Cosmonos(ensis)“, na dokeském zámku kvitanci, v níž potvrzoval, že obdržel 60 zl. za baldachýn, který zhotovil k oltáři Panny Marie Pomocné.⁹⁴⁾ Ke kvitanci je přiložena kresba baldachýnu s českými popisky („Baldachýn dlouhý přes 11 loket, široký přes 7 loket, dle toho rysu bude vyhotovený“, „Tato koruna má délky 4 lokte

několik coulů“, „Andělé dlouhý půl 7 štvrtí d (?)“). Jak na kvitanci, tak na kresbě připsal dokeský kaplan P. František Bank, že zmíněnou práci zadal on.⁹⁵⁾

89) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Kirchen-Rechnungen bey dem Gottes-hauß im Stadtel Hirschberg von Anno 1716.

90) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Liber memorabilium parochiae Hirschbergensis 1827, s. 1.

91) Tamtéž, s. 4.

92) Tamtéž, s. 2 – 3; SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Notata de imagine B. Virginis Mariae Auxiliatricis.

93) Tamtéž, s. 6.

94) „(...) vor ein in die Hirschberger Kirchen zu dem Maria Hielf Altar gefertigten Palldachin.“

Obr. 37: Martin Ignác Jelínek, kresebný návrh baldachýnu, 1768, boční oltář v kostele sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie, Doksy (okres Česká Lípa). Státní okresní archiv Česká Lípa (foto Státní okresní archiv Česká Lípa).

Obr. 38: Josef Jiří Jelínek, sochy Panny Marie Bolestné a sv. Jana Evangelisty, kolem roku 1750, oltář v kapli sv. Kříže, kostel sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie, Doksy (okres Česká Lípa) (foto Státní ústav památkové péče).

Roku 1786 byl nově upraven hlavní oltář. Po zrušení benediktinského převorství na Bezdězi byla totiž tamní socha Panny Marie Montserratské přenesena na hlavní oltář dokeského kostela, kde nahradila obraz sv. Bartoloměje. Po stranách sochy a nad ní byl umístěn dřevěný, barvami vyzdobený baldachýn, zatímco obraz sv. Bartoloměje zaujal místo, kde předtím byl menší obraz Panny Marie.⁹⁶⁾

V kostele sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech se k jelínkovským sochařským pracím hlásí figurální řezbářská díla čtrnácti svatých pomocníků z roku 1764 na oltáři v kapli sv. Barbory. Koneckonců jde tu o ikonografické téma, kterého se již dříve Jelínkové zhostili skutečně bravurním řezbářským způsobem. Vzpomeňme tu na boční oltář na epištolní straně kostela Nanebevzetí Panny Marie v Mladé Boleslavi, kde ovšem s největší pravděpodobností jde o starší sochařská díla situovaná předběžně do let 1735 – 1745.⁹⁷⁾ Na skulpturách dokeského kostela se nepochybně projevuje dobový odstup od mladoboleslavských postav 14 svatých pomocníků, takže zde musíme počítat s větší výtvarnou účastí Martina Ignáce Jelínka než jeho nevlastního strýce Josefa Jiřího.⁹⁸⁾ Nelze ani vyloučit,

95) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, neuspořádané spisy.

96) SOKA Česká Lípa, FÚ Doksy, Liber memorabilium parochiae Hirschbergensis 1827, s. 4 – 5.

97) Miloš Suchomel, cit. v pozn. 7, s. 20 – 22.

98) Miloš Suchomel, Sv. Blažej, cit. v pozn. 6, s. 86. V katalogu výstavy sochařského díla Josefa Jiřího Jelínka je ovšem mladoboleslavský oltář se čtrnácti svatými pomocníky připisán Martinu Jelínkovi st. a Jose-

Obr. 39: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, sochy 14 svatých pomocníků, 1764, boční oltář, kostel sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie, Doksy (okres Česká Lípa) (foto Státní ústav památkové péče).

že tu máme před sebou zcela samostatnou práci tohoto nejmladšího známého člena sochařské rodiny Jelínků. Nasvědčovala by tomu skutečnost, že právě u něho bylo o čtyři roky později objednáno dodatečné obohacení této oltářní stavby o vrcholový baldachýn. Zachoval se k ní kresebný náčrt datovaný rokem 1768.⁹⁹⁾ Z archivních pramenů vyplývá, že autorem skici je „Martinus Gelínek.“ K dřevorezbám Jelínků se hlásí také obě postavy Kalvárie, totiž Panna Maria Bolestná a sv. Jan Evangelista, stojící po stranách obrazu Ukřižovaného Krista. Také v tomto případě nacházíme mezi jelínkovskými pracemi kompoziční paralelu. Máme na mysli podobnou malířsko-sochařskou kombinaci téhož ikonografického námětu Kalvárie na bočním oltáři na epištolní straně v kostele sv. Maří Magdalény v Sobotce, kde pravděpodobně jde o sochařská díla Josefa Jiřího Jelínka ze čtyřicátých let 18. století.¹⁰⁰⁾ Jak je vidět, ani dobou vzniku nemusejí být obě Kalvárie, sobotecká a dokeská, příliš od sebe vzdáleny. Podle zprávy uvedené v archivních pramenech dal František Arnošt hrabě z Valdštejna zřídít v roce 1749 v kostele sv. Bartoloměje a Nanebevzetí Panny Marie v Doksech boční kapli sv. Kříže, v níž obě zmíněné so-

fu Jiřímu Jelínkovi.

99) Soupis uměleckých památek uvádí nedopatřením jako datum vzniku dřevěného baldachýnu rok 1765 (Emanuel Poche a kol. spolupracovníků, cit. v pozn. 83, s. 289).

100) Miloš Suchomel, Kompoziční transformace soch braunovských a jelínkovských Kalvárií, Umění 38, 1990, s. 551 a 553.

chy i obraz zdobí oltář. K figu-
rálním dřevořezbám připisova-
ným v Doksech Jelínkům patří
i sochy sv. Petra a Pavla na boč-
ních brankách hlavního oltá-
ře.¹⁰¹⁾ V obou případech, jak
u soch Kalvárie, tak apoštolů,
postrádáme v pramenech jaký-
koli náznak autorství. Nicméně
na základě uměleckohistorické
analýzy se při zrodu postav Pan-
ny Marie Bolestné a sv. Jana
Evangelisty zdá nejpravděpo-
dobnější rezbářská účast Josefa
Jirího Jelínka.

K jelínkovským mecenášům
a častým objednatelům, jak jsme
si mohli ověřit i v písemných pra-
menech, patřili Valdštejnové. Ta-
ké kostel sv. Vojtěcha v **Kruhu**
(okres Česká Lípa) dala postavit
Marie Markéta hraběnka z Vald-
štejna.¹⁰²⁾

Do starého kostela v Kruhu
byla v roce 1690 pořízena kaza-
telna, za kterou bylo Jiřímu
Knoblochovi zaplacen 15 zl. No-
vý kostel byl stavěn v letech 1723
– 1726¹⁰³⁾ a také jeho hlavní ol-
tář pochází z téže doby, přesně-
ji řečeno z roku 1724. Uvádí to
farní pamětní kniha, založená
v roce 1786, v níž čteme: „*Rok
postavení tohoto kostela i hlavní-
ho oltáře je uveden nad rámem
obrazu sv. Vojtěcha v následují-
cím chronogramu: Ara S. MartY-
ri a DaLberto praesVLI prageno
eXtrVCTa.*“ Oltářní obraz sv. Vojtěcha je podle pamětní kni-
hy dílem valdštejnského dvorního malíře Jiřího Härtela (to
potvrzuje i signatura „*I. Georg Hörtl pinx A. 1725*“ na sa-
motném obraze).

O zřízení prvního postranního oltáře se v téže pamětní
knize píše: „*V tomto nově postaveném kostele na evangeli-
ní straně dal řečený farář Zikmund Augustin Strobach zříditi
pro své pobožnosti vlastním nákladem oltář Panny Marie se
sedmi sochami sv. českých patronů.*“¹⁰⁴⁾ Protože Strobach byl
farářem v Kruhu v letech 1725 – 1729,¹⁰⁵⁾ musel být mari-
ánský oltář postaven již v těchto letech.

Protože stavba jak hlavního oltáře, tak oltáře marián-
ského nebyla placena z kostelních peněz, v kostelních účtech
se s ní nesetkáváme. Jsou v nich uvedeny jen některé drob-
nější položky týkající se výtvarné výzdoby kostela – tak ro-
ku 1726 byly zaplaceny 4 zl. 6 kr. „*za 1 krucifix (Crucifix
Bieldt) se dvěma sochami i se štafírováním na hlavní oltář,*“

Obr. 40: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, sochy sv. Jáchyma a sv. Anny, kolem roku 1750, boční ol-
tář, kostel sv. Vojtěcha, Kruh (okres Česká Lípa) (foto Státní ústav památkové péče).

1 zl. 30 kr. „*za štafírované vyobrazení (Bieldtnuß) Vzkříše-
ní Kristova*“ a také 11 zl. 30 kr. „*za cínovou novou křtitel-
nici*“, v roce 1728 byl 1 zl. 30 kr. vydán „*za pohřební kříž (Tod-
ten Creutz) s krucifixem a Bolestnou Matkou*“ a roku 1729
bylo zaplacen 32 zl. „*malíři Františku Richterovi za 4 kusy
nových antipendii*“ a 4 zl. „*za velký štafírovaný krucifix
i s křížem*“, přičemž drobná částka 45 kr. byla vyplacena „*ze-
dníkům, kteří vytesali mušle u malého oltáře.*“¹⁰⁶⁾

Roku 1734 bylo z kostelních peněz přidáno 30 kr. na „*no-
vou sochu sv. Jana Křtitele na křtitelnici*“,¹⁰⁷⁾ zbytek, nepo-
chybně podstatně větší, byl zřejmě věnován dobrodinci.

V roce 1735 došlo konečně ke štafírování hlavního oltáře.
Farní pamětní kniha o tom uvádí: „*Roku 1735 byl řečený
hlavní oltář p. Josefem Härtelem, malířem a měšťanem tur-
novským, spolu s kazatelnou a dvěma obrazy sv. apoštolů
Petra a Pavla a sochou sv. Jana, křtícího Krista, na křtitel-
nici vyzdoben a pozlacen nákladem 150 zl.*“¹⁰⁸⁾ Tuto zprávu
potvrzuje i kniha kostelních účtů, podle níž bylo v roce
1735 zaplacen 150 zl. „*turnovskému malíři Františku Jo-*

101) Emanuel Poche a kol., cit. v pozn. 83, s. 288.

102) Emanuel Poche a kol., cit. v pozn. 12, s. 151.

103) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, kniha kostelních účtů 1680–1729.

104) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, Liber memorabilium ecclesiae et paro-
chiae Krohensis, s. 4.

105) Tamtéž, s. 3.

106) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, kniha kostelních účtů 1680–1729.

107) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, kniha kostelních účtů 1734–1772.

108) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, Liber memorabilium ecclesiae et paro-
chiae Krohensis, s. 11.

Obr. 41: Martin Jelínek st. – Josef Jiří Jelínek, socha sv. Jana Nepomuckého, 1729 (?), kostel sv. Jana Křtitele, Chudenice (okres Klatovy) (foto Státní památkový ústav v Plzni, 1970).

sefu Hertlovi za štafírování hlavního oltáře, kazatelny a zpo-
vědnice i se dvěma udělanými vyobrazeními (Bildern) sv.
Petra a Pavla“ a dalších 10 zl. bylo zapláceno „za 2 anti-
pendia ke 2 malým oltářům.“

Posléze roku 1748 bylo z kostelních peněz přidáno 25 zl.
„malířovi za štafírování oltáře Matky Boží“,¹⁰⁹⁾ i tentokrát
byl zřejmě zbytek doplacen dobrodinci.

Z řady konkrétních příkladů je nám známo, že turnov-
ský malíř Jan Jiří Härtl (Hörtl, Hertl) se během vlastních ma-
lířských prací často setkával s kosmonoskými sochaři. Kde
pracoval Hertl, bylo možné hledat i díla Jelínků. Skutečně
osvědčený recept. Obě dílny byly zřejmě v užším pracovním
kontaktu, než se dříve předpokládalo. Miroslav Cogan na-
příklad upozornil na Hertlovu studii k statui sv. Jana Ne-
pomuckého, podle níž Jelínkové vytvořili svatojánské sou-
soší u silnice pod zámek v Mnichově Hradišti.¹¹⁰⁾ Zdá se,
že ani malířská a sochařská výzdoba interiéru kostela
sv. Vojtěcha v Kruhu není v tomto směru žádnou výjim-
kou, neboť sochy sv. Jáchyma a sv. Anny na bočním oltá-
ři k jelínkovské provenienci skutečně dosti nápadně uka-
zují. Ani zde však nelze zcela vyloučit spolupráci některé-
ho z jelínkovských následovníků a dílenských epigonů.

109) SOKA Česká Lípa, FÚ Kruh, kniha kostelních účtů 1734 – 1772.

110) Miroslav Cogan, Valdštejnský malíř Jan Jiří Hertl, Z Českého ráje
a Podkrkonoší 13, 2000, s. 56 – 58.

Obr. 42: Josef Jiří Jelínek, socha sv. Jana Nepomuckého, kolem roku 1750,
detail před restaurováním, kostel sv. Václava, Březno (okres Mladá Boleslav)
(foto M. Suchomel, 1966).

O neuvěřitelně rozsáhlém územním dosahu kosmonos-
ké sochařské dílny svědčí nejenom její dřevorezby v Bene-
šově a Lánech (okres Rakovník), ale i díla v ještě vzdále-
nějších **Chudenicích** (okres Klatovy). Starší odborná lite-
ratura upozorňuje na sochařskou výzdobu oltáře sv. Jana
Nepomuckého a kazatelny od Martina Jelínka (st.) v kapli
sv. Wolfganga.¹¹¹⁾ Poněvadž dnes již neexistující kaple byla
vystavěna v letech 1722 – 1729 (údajně podle plánů Fran-
tiška Maxmiliána Kaňky), je vznik těchto skulptur posunut
do nejzazšího termínu, tj. do roku 1729.¹¹²⁾ V chudenic-
kém kostele sv. Jana Křtitele se zachovala socha sv. Jana
Nepomuckého, která by mohla pocházet ze zmizelé oltářní
stavby zasvěcené témuž českému patronu a umístěné kdy-
si ve zbořené kapli sv. Wolfganga. O vzniku této dřevorez-
by v kosmonoské dílně Jelínků nelze pochybovat. Je to prá-
ce typicky jelínkovská, a to jak ikonografickým typem, tak
modelací a rukopisem. Ikonografický typ poloklečící svato-
jánské postavy vznášející se k nebesům v obláčcích s vy-
kukujícími hlavičkami andílků se stal středem pozornosti
statí publikované v roce 1994.¹¹³⁾ Všechny skulptury sv.
Jana Nepomuckého, o nichž příspěvek pojednával, byly vy-
tvořeny Jelínky z pískovcových bloků. Nejstarší z nich v Ba-
kově nad Jizerou vznikla v roce 1731. Chudenická svato-
jánská socha, pokud skutečně pochází z kaple sv. Wolf-

111) Zdeněk Wirth a kol., cit. v pozn. 12, s. 269.

112) Emanuel Poche a kol., cit. v pozn. 83, s. 550.

113) Miloš Suchomel, K ikonografickým typům sv. Jana Nepomuckého
z dílny kosmonoských Jelínků, Středočeský sborník historický 20,
1994, s. 26 – 47.

ganga, se může v této kompozičně jednotné skupině pochlubit hned dvěma výjimkami: je vytvořena z dřevěného špaluku a proti ostatním zde postava sv. Jana Nepomuckého má bilet na hlavě. Navíc ovšem je ze všech nejstarší. Ke komparaci se tu nabízejí starší i mladší jelínkovské práce, třeba socha sv. Jana Nepomuckého z let 1720 až 1730 od Martina Jelínka st. a Josefa Jiřího Jelínka z branky hlavního oltáře kostela sv. Havla v Mladé Boleslavi nebo svatojánská dřevorezba z doby kolem roku 1750 z kostela sv. Václava v Březně (okres Mladá Boleslav). V chudnickém kostele sv. Jana Křtitele se výtvarným projevem k dřevorezbě sv. Jana Nepomuckého hlásí ještě sousoší Kalvárie.¹¹⁴⁾

Jelínkovská sochařská tvorba se stává od dvacátých let 18. století středem zájmu nejen objednavatelů z aristokratických a církevních kruhů, ale vzbuzuje i výtvarnou pozornost u řezbářských i kamenosochařských současníků. K jelínkovskému sochařskému výtvarnému projevu se hlásí řada mistrů z Mladoboleslavska. Patří k nim především František Prášek, Josef Šrajner (Schreiner), možná i Josef Nedoma a zcela jistě Jan Hájek. Nicméně činnost jelínkovských spolupracovníků, následovníků a epigonů je téma, kterému je nutné věnovat samostatnou stať.

114) Emanuel Poche a kol. spolupracovníků, cit. v pozn. 83, s. 550.

ARCHIVQUELLEN ÜBER BILDHAUER- UND MALERWERKE DER MITGLIEDER DER FAMILIE JELÍNEK AUS KOSMONOSY/KOSMANOS

Mit den neuen und neuen Funden der Bildhauerwerke der Familie Jelínek halten Schritt auch weitere frische Erfindungen von urkundlichen Materialien, davon bestätigen einige schriftliche Quellen die früher hypothetisch bestimmten Zuschreibungen und Zeiteinreihungen der Bildhauerwerke der Meister aus Kosmonosy und die anderen widerlegen sie im Gegenteil. So hat sich zum Beispiel gezeigt, dass die neu festgestellte Datierung der figürlichen Bildhauerverzierungen der Hauptaltäre in den Kirchen des hl. Prokopius in Semčice (1754-1755) und des hl. Wenzel in Březno (1727) mit den in der älteren Fachliteratur publizierten Angaben im Einklang ist. Im Gegenteil gehört die Einreihung der Statuen der hll. Veit, Joseph, Ludmila und Sigismund auf dem Hauptaltar der Kirche des hl. Wenzel in Činěves unter die Arbeiten der Jelínků aus Kosmonosy heutzutage schon zu den irrigen Hypothesen. Die Quellen schreiben die Autorschaft dem Meister aus Benátky, also František Adámek, zu. Zu den bisher nicht publizierten Erkenntnissen gehört auch die Identifizierung der Anwesenheit der Bildhauerwerke der Familie Jelínek in den Kirchen des hl. Laurentius in Mukařov, Erklärung Jesu auf dem Berge Tabor in Lomnice nad Popelkou, des hl. Wenzel in Rychnov bei Jablonec nad Nisou und des hl. Adalbert in Kruh. Dank den Quellen hat sich auch die Vermutung bestätigt, dass sich der Maler Josef Jelínek jun. mit der Staffierung der Holzschnitte beschäftigte. Wir können deshalb voraussetzen, dass auch die effekte buntfarbige Polychromie, die die optische Wirkung der auf Silber aufgetragenen Lasuren ausnützt, auf den Statuen der hll. Margareta, Ludmila, Prokopius und Wenzel aus dem Kreismuseum in Mladá Boleslav, sein Werk ist. Die Statue des hl. Wenzel trägt sogar die Signatur „I. Gelinek A. 1749“, die während der Restaurierung Bohumil Zemánek entdeckte. Es bleibt eine Frage, wem die Signatur gehört, ob dem Maler Josef Jelínek oder dem Bildhauer Josef Jiří Jelínek. Über die Berühmtheit der Meister aus Kosmonosy zeugt die Aufzeichnung aus dem Jahre 1836 in der Pfarrchronik aus Bakov, wo der Autor des Kruzifixes von dem Hauptaltar der Friedhofskirche der hl. Barbara als der berühmte Bildhauer aus Kosmonosy charakterisiert wurde. Es zeigt nämlich den Respekt und die Achtung und wahrscheinlich auch eine breitere und größere Bewusstheit über das Bildhauerwerk der Familie Jelínek aus Kosmonosy in Böhmen noch in dem ersten Viertel des 19. Jahrhunderts. Es geriet, leider, schon in den folgenden Jahrzehnten die Jelínkůs Bildhauerschöpfung für weitere hundert Jahre in allgemeine Vergessenheit.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Josef Jiří Jelínek, Bildhauerverzierung des Hauptaltars, 1725 – 1727, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1966.

Abb. 2: Josef Jiří Jelínek, Bildhauerverzierung des Seitenaltars und der Kanzel, 1725 – 1727, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1966.

Abb. 3: Josef Jiří Jelínek, Engelsstatue, 1725 – 1727, Evangelienseite des

Hauptaltars, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1966.

Abb. 4: Josef Jiří Jelínek, Engelsstatue, 1725 – 1727, Epistelseite des Hauptaltars, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1966.

Abb. 5: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, um 1750, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Bohumil Zemánek, 1973.

Abb. 6: Josef Jiří Jelínek, Statue der hl. Juliana, um 1720, Stirnwand der Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1963.

Abb. 7: Josef Jiří Jelínek – Josef Jelínek jun. (?), Statue des hl. Wenzel, 1749, Detail nach der Entfernung der Übermalungsschichten, Kreismuseum, Mladá Boleslav. Foto Bohumil Zemánek, 1968.

Abb. 8: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Sebastian, 1753, Kirche des hl. Laurentius, Mukařov (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 9: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Statue der hl. Barbara, 1753, Kirche des hl. Laurentius, Mukařov (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 10: Martin Jelínek sen. – Josef Jiří Jelínek, Statue der hl. Barbara, 1725 – 1735, Kirche des hl. Ágidius, Markvartice (Kreis Jičín/Gitschín). Foto Miloš Suchomel, 1968.

Abb. 11: Josef Jiří Jelínek, kleine Statuen der hll. Wenzel und Johannes von Nepomuk, 1730 – 1740, Kirche des hl. Laurentius, Mukařov (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 12: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Apostels, 1773, Kirche der hll. Petrus und Paulus, Struhý (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 13: Martin Ignác Jelínek (?), Statue des hl. Petrus, 1760 – 1770, Kirche der Allerheiligsten Dreifaltigkeit, Hlohovice (Kreis Rokycany/Rokitzan). Foto Archiv Miloš Suchomel.

Abb. 14: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Johannes des Täufers, 1773, Kirche der hll. Petrus und Paulus, Struhý (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 15: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Johannes des Täufers, um 1770, Kirche der Mariengeburt, Klášter Hradiště nad Jizerou (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1970.

Abb. 16: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Johannes des Täufers, um 1770, Kirche des hl. Jakobus d. Älteren, Jičín (Kreis Jičín/Gitschín). Foto Miloš Suchomel, 1974.

Abb. 17: Josef Jiří Jelínek, Statue des gekreuzigten Christus, 1740 – 1750, Kirche der hll. Petrus und Paulus, Struhý (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau), heutzutage Depositorium des Prager Erzbistums. Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 18: Josef Jiří Jelínek, kleine Statue des gekreuzigten Christus, um 1750, Detail des Holzschnittes des hl. Johannes von Nepomuk während der

Restaurierung, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Bohumil Zemánek, 1973.

Abb. 19: Unbekannter Autor, zeichnerischer Entwurf eines Altars, 1724, Kapelle des hl. Martin, Loreto, Kosmonosy (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Staatliches Regionalarchiv Třeboň, Zweigstelle Jindřichův Hradec. Foto Staatliches Regionalarchiv Třeboň.

Abb. 20: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Bildhauerverzierung des Altars, um 1750, Kapelle des hl. Martin, Loreto, Kosmonosy (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Vladimír Havelka.

Abb. 21: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Wolfgang (?), 1754 – 1755, Kapelle des hl. Prokopius, Semčice (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1967.

Abb. 22: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Bildhauerverzierung des Hauptaltars, 1750 – 1770, Kirche der Kreuzerhöhung, Loukovec (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1967.

Abb. 23: Martin Ignác Jelínek, Statuen der hll. Joachim und Rochus, 1750–1760, Seitenaltar, Kirche der hl. Maria Magdalena, Sobotka (Kreis Jičín/Gitschín). Foto Miloš Suchomel, 1968.

Abb. 24: Josef Jiří Jelínek, Statue des Siegreichen Christus, 1732, Kanzel, Kirche der hl. Maria Magdalena, Sobotka (Kreis Jičín/Gitschín). Foto Miloš Suchomel, 1968.

Abb. 25: Martin Ignác Jelínek, Bildhauerverzierung des Hauptaltars, 70er Jahre des 18. Jahrhunderts, Kirche der Verklärung Jesu auf dem Berge Tabor, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily/Semil). Foto Bohumil Zemánek, 1989.

Abb. 26: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, 1779, Seitenaltar, Kirche der Verklärung Jesu auf dem Berge Tabor, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily/Semil). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 27: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, Burg Valdštejn (Kreis Semily/Semil). Foto Miloš Suchomel, 1975.

Abb. 28: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Wenzel, 1779, Seitenaltar, Kirche der Verklärung Jesu auf dem Berge Tabor, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily/Semil). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 29: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Wenzel, 1724, große steinerne Brücke, Burg Valdštejn (Kreis Semily/Semil). Foto Miloš Suchomel, 1975.

Abb. 30: Martin Ignác Jelínek, Statue des hl. Petrus, 1779, Seitenaltar, Kirche der Verklärung Jesu auf dem Berge Tabor, Lomnice nad Popelkou (Kreis Semily/Semil). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 31: Martin Jelínek sen. – Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Petrus, vor

1750, Seitenaltar, Kirche Mariä Himmelfahrt, Mladá Boleslav (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1973.

Abb. 32: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek – Werkstattgehilfe, Statuen der hll. Veit und Sigismund, 1757, Seitenaltar, Kirche des hl. Kreuzes, Liberec (Kreis Liberec/Reichenberg). Foto Miloš Suchomel, 1967.

Abb. 33: Josef Jiří Jelínek, Statuen der hll. Adalbert und Prokopius, 1760, Hauptaltar, Kirche des hl. Wenzel, Rychnov bei Jablonec nad Nisou (Kreis Jablonec nad Nisou/Gablonz). Foto Archiv des Staatlichen Denkmalamtes.

Abb. 34: Josef Jiří Jelínek, kleine Statue des hl. Adalbert, 1730–1735, Seitenaltar, Kirche des hl. Bartholomäus, Dobruška (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Bohumil Zemánek, 1970.

Abb. 35: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Prokopius, 1750 – 1770, Hauptaltar, Kirche der Kreuzerhöhung, Loukovec (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1967.

Abb. 36: František Adámek, Statue der hll. Ludmila und Sigismund, 1758–1760, Hauptaltar, Kirche des hl. Wenzel, Činčovice (Kreis Nymburk/Neuenburg). Foto Miloš Suchomel, 1973.

Abb. 37: Martin Ignác Jelínek, zeichnerischer Entwurf eines Baldachins, 1768, Seitenaltar in der Kirche des hl. Bartholomäus und Mariä Himmelfahrt, Doksy (Kreis Česká Lípa/Böhmisch-Leipa). Staatliches Kreisarchiv Česká Lípa. Foto Staatliches Kreisarchiv Česká Lípa.

Abb. 38: Josef Jiří Jelínek, Statuen der Schmerzensreichen Muttergottes und des hl. Johannes Evangelista, um 1750, Altar in der Kapelle des hl. Kreuzes, Kirche des hl. Bartholomäus und Mariä Himmelfahrt, Doksy (Kreis Česká Lípa/Böhmisch-Leipa). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 39: Josef Jiří Jelínek, Statuen der Vierzehn Nothelfer, 1764, Seitenaltar, Kirche des hl. Bartholomäus und Mariä Himmelfahrt, Doksy (Kreis Česká Lípa/Böhmisch-Leipa). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 40: Josef Jiří Jelínek – Martin Ignác Jelínek, Statuen der hll. Joachim und Anna, um 1750, Seitenaltar, Kirche des hl. Adalbert, Kruh (Kreis Česká Lípa/Böhmisch-Leipa). Foto Staatlicher Denkmalamt.

Abb. 41: Martin Jelínek sen. – Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, 1729 (?), Kirche des hl. Johannes des Täufers, Chudenice (Kreis Klatovy/Klattau). Foto Staatlicher Denkmalamt in Plzeň, 1970.

Abb. 42: Josef Jiří Jelínek, Statue des hl. Johannes von Nepomuk, um 1750, Detail vor der Restaurierung, Kirche des hl. Wenzel, Březno (Kreis Mladá Boleslav/Jungbunzlau). Foto Miloš Suchomel, 1966.

(Übersetzung J. Kroupová)